מקרא הזכירוהו או לפני ר' שלמון בן ירוחם, כבעל חלוקת קראים ורבנים או לפני סהל בן מצליח כבהזכרת הנשמות (מחזור דפוס וויען) או לפני ר' דוד בן בעז הנשיא כר' אהרן בן אליה בשיר הט"ו כתוך שיריו הנדפסים לפני הספר כתר תורה בגוזלווא תרכ"ד, מכלל שחשבוהו כבן דורו של סעדיא שחי לפי הגדתם זאת בסוף המאה התשיעית ובראש המאה העשירית למנינם; ואע"פ שבכלל אין לסמוך על הרשימות והאשכבתות של הקראים, שכל אחת מהן סותרת לחברתה, בדבר הזה לא מצאתי טעם להכחישן כי רק ע"ד הנסי המצויר ע"פ הפתרון לעשרת הדברים אשר לפנינו ואשר אודותיו ספרו לנו פינסקער, פירקאָוויץ, גראֶטץ, פירסט, שור ושמיעדעל יצאתי למלחמה, ותכלית מאמרי זה להראות כי נסי זה או שלא היה כלל בעולם המציאות כי אם בעולם המצאת זייפן, או שחי אחר הדסי, ולהזהיר שלא למיזל בתר שמא כי אם בתר טעמא ושלא לסמוך על ראיות חצוניות אשר אף כי צבורות הנה אינן מבצר — כדי להנצל ולהמלט מהפחים אשר בהם נוקש רש"פ ז"ל.

תם המאמר השני.

אמנם זאת דברתי אל רש"ף: היתכן כי איש שיש לו אח וגואל יתלונן על שבתו בדד וגלמוד כאשר התלונן נסי. (ל"ק צד ל"ח) היתכן כי המרבה לספר את כל קורותיו, כי הורו גוע והוא עודנו צעיר וכי זקנתו גדלתו וכי תלמידו בגד בו, לא דבר דבר אודות אחיו? ממה נפשך, אם נפש נסי היתה צרורה בנפש יוסף אחיו מדוע לא הזכירו לשבח, ואם יוסף האח עקב עקבו מדוע לא הזכירו לגנאי? ולכן לא צדק רש"ף — אפילו לשטתו — לאמר בהחלט: והיו לו (לאבי נסי הוא נח לדעת פינסקער) שני בנים והם יוסף ונסי. הראשון יוסף בן נח בלתי נודע לי בפרוטרוט יותר ממה שמובא אצל מפרש פלמוני (נספחים ד' ע"ג וע"ד) פעם בשמו ושם אביו ופעם בשמו לבד (ולי הכותב עוד צריך עיון אם יוסף סתם אצל הפלמוני הוא יוסף בן נח). ובעל החלוק ובעל א"צ מיחסים לו ספר הנצנים מה שבעל אשה"כ (דף צ"ח ע"ב) מיחסו לר' יוסף אלקרקסאני" (ל"ק שם). ואשתמט מרש"ף כי יוסף זה הוא אחד מגדולי המלמדים אשר לבני מקרא ובעבור זה נזכר שמו באשה"כ א"ב קס"ח וקס"ט בבירור יסודי הדת הקראית. וכאשר העדיף רש"ף בכבודו של נסי בן נח כן גרע מכבודו של יוסף בן נח. ושתי אלה שלא כדין.

מספרי נסי בן נח לא ידענו יותר כי אם שחברו מראש בלשון ערב ונעתקו ללה"ק. ושחייב בהם ללמוד משנה ותלמוד ושהרחיב הדבור על יתרון חומרת ל"ת על העשה. ושמות ספריו לא נודעו בברור. הפתרון לעשרת דברים איננו לו כאשר הראינו; בעל א"צ מיחס לו "ספר המצות" בתוך הספרים שלא ראה בעיניו כי אם ראה שמותם נזכרים. ובלתי ספק רק שער כן מתוך מה שהעתיקו ר' אהרן בן יוסף, ר' אליה בשייצי ור' משה בגי על שם נסי בן נח שום דעה. מעדותו של החכם ד"ר נייבויער בספרו Aus der Petersburger Bibliothek צד 146 ידענו כי בראש הכ"י Pet. Nr. 679 יחסו לו את ספר "צדוק הדין" כי שם התחיל הכותב: אתחיל לכתוב צדוק הדין והוא ס' הגבולים שהזכירו ר' יהודה האבל בעל אשכ"ה נ"ע והנה הוא גם הוא מחבורי נסי בן נח נ"ע" מכלל שידע הסופר מכמה ספרי נסי עוד. אבל עדות הסופר הזה אינה מכרעת מפני שאני רואה כי "גבולים" או "חכמת גבולים" שחשבו הסופר הנ"ל אחד עם ספר צדוק הדין (אולי מפני שבתוך הספר נתבארו הגבולות (!) של דברים. עיין קאטאלאָג של החכם ד"ר שטיינשניידער 227 צד ע"ד כ"י Warner 52 III. נזכר באשה"כ שתי פעמים בהמשך עם ספרי יוסף הרואה ור' ישועה. (א"ב ל"ג וא"ב ק' שהוא צ"ח בדפוס) ואף כי אינני סומך על עדותו של רש"י לוצקי המיחס את ספר "צדוק הדין" לר' יוסף הרואה בהחלט, מ"מ נראה גם לי שרוח יוסף הרואה נשבה בתוך החבור הקטן הזה, ואם לא הוא בעצמו חברו אולי אחד מתלמידיו או ממעתיקי ספריו הפלוסופיים. ולו היה נסי מחבר הספר הזה ונמשך אחר ר' יוסף הרואה, נפלאת היתה בעיני, מדוע לא הזכיר הדסי את שמו, אם למד מתוך ספרו.

ואימתי חי נסי בן נח האמתי? רושמי רשימות ומזכירי הנשמות של בני

פני למידתו הכתב והגיון והאותיות". (ל"ק צד מ"א) איש כזה הוא באמת כלו נבוב נפוח ורק, ואינו מוכשר להמציא אף דבר אחד הראוי שיעתק ממנו לדור אחרון.

ואם נחלק בין נסי בן נח, שאפשר שהיה צדיק תמים ושפל רוח ממלמדי הקראים וגם אוהב התלמוד במקצת, ובין הסופר שלנו שהוא גס רוח ובדאי לכל הפחות, נבין איך אפשר שאליה בשייצי מונה בהקדמתו לאדרת אליהו את שם נסי בן נח בתוך שמות המחברים את ספריהם בלשון ערב ואשר דבריהם נשחתו ע"י אי־ידיעת המעתיקים, ואלו הסופר שלו צוח ככרוכיא על כל החכמים שכתבו את ספריהם בלשון אחר מלשון הקדש! וכבר התפלא החכם שנר על זה; אמנם הוא לא דק בזה היטב, וגם נתחלף לו אליהו בעל האדרת באהרן בעל המבחר, ולכן גזר האמר המוטעה: ואף לר' אהרן בעל המבחר, (תקן אליהו בעל האדרת) לא נודע דבר ברור אודות נסי בן נח, וספריו לא היו למראה עיניו ויחשוב ויאמר כי נכתבו ערבית וע"כ אין ראוי לסמוך עליו בזה" (ר"ל באהבת נסי לתלמוד) והנה אם גם יש לומר שאהבת נסי לתלמוד נודעת לאליהו ע"י הקדמת המבחר, מה נאמר אם נראה כי באדרת דף כ"ט ע"ב כותב בשייצי שמצות לא תעשה חמורים ממצות עשה כפי מה שהרחיב המאמר הרב נסי בן נח"? הרי שהיה לפניו ספר של נסי שבו נרחב הדבור על יתרון חומרת ל"ת על עשה. ואם לא נספוק כי בשייצי היה בו די הבין מסגנון לשון הספר אם נכתב מראש בלשון עברי או נעתק מלשון ערב ע"י מעתיק לא־חכם, נוכל להחליט כי הספרים המיוחסים בדורו של בשייצי לר' נסי בן נח נכתבו בלשון עלגים של המעתיקים הקראים וכי ההקדמה אשר לפנינו ואשר בה מתאונן נסי בן נח על הכותבים את ספריהם שלא בלשון העברים, בזמן בשייצי עוד לא נתפרסמה על שם נסי בן נח; וממעם זה לא יפלא בעינינו, מדוע לא מצאנו בתוך ההקדמה אשר לפנינו מאמר ארוך ע"ד היתרון אשר לל"ת על העשה, אע"פ שענין זה היה יותר ראוי שיטפל בה בהקדמה לספר מצוות מחלוקי טומאה וטהרה ואעפ"י שהמחבר נוגע בדבר זה. (נספחים צד 4 וצד 10, וצד 10 דומה למבחר הקדמת פ' אמור) כי באמת ההקדמה אשר לפנינו איננה לנסי בן נח אשר על שמו הזכירו בעל המבחר, בעל האדרת ובעל האגרת קריה נאמנה (כ"י Warner 30 III. ועיין הקאטאלאג של בית העקד ליידען צד 152) החיוב ללמוד משנה ותלמוד. וזייפן אחד שנודעת לו ההעתקה שר' נסי בן נח חייב לבני מקרא ללמוד משנה ותלמוד" אסף הדעה הזאת אל תוך ביתו כדי לצור את שם נסי על צלוחיתו כדמות וויגנעטע הכוזבת.

מעתה לא נדע מקורת חיי נסי בן נח האמתי שום דבר. ההיה אחי ר' יוסף בן נח אם לא? — זאת לא ידעתי. אבל זאת אדע נאמנה כי נסי הבדואי לא היה אחיו כאשר שיער פינסקער (ל"ק צד כ"ה) ואשר מטעם זה — ר"ל מקרבת יוסף לנסי — חלק רש"ף ליוסף הכבוד לדבר ד' שורות אודותיו.

במאמרנו הראשון, והביאונו על לוח שמות כל הסופרים והספרים של בני מקרא שהזכירם הדסי באשה"כ ושם חסר שם נסי, ומאחר שידענו בבירור, כי הדסי הלך ישר עם מוליכיו ורבותיו ובחבו לא טמן הודאתו ותשלום שכרו על הוראתם בכלל ובפרט, שתיקתו היא עדות גלויה ומבוררה שלא שאב מימיו משום ספר של נסי, כי לא ראינו שום סבה בעולם להרשיע את יהודה הצדיק ולאמר כי הדסי הענו איש נאמן ושפל רוח, זוכר ומזכיר טובה מן כל רבותיו נהפך דוקא ביחוסו אל נסי לאיש אח, לאיש חמסים מלא תככים וכפוי טובה, ורק לו קפח שכר הודאתו ושבחו אשר פזר לשאר מלמדיו ברוח נדיבה.

מכל זה יצאו שני דברים בבירור, הא': נסי בן נח וכותב הפתרון אשר לפנינו לא היה או לא היו ממלמדי ומשכילי יהודה הדסי; הב': הפתרון אשר לפנינו נכתב אחר ספר אשכ"ה, ואם ישאלני הקורא: מדוע חלקת נסי וכותב הפתרון לשתי גופות, הלא הוא נסי הוא בעל הפתרון? אז אשיב אמרי לו, כי לפי דעתי זיפן אחד נתעטף בטליתו ולקח לו את שם נסי בן נח, וכמו הצליח בהתחפשו עד שגדולי החוקרים בימינו חשבוהו לגדול בדעת, ובאמת הוא אך „גדול דעה" ושמוהו לנס ולתרן בני מקרא, אף כי קטן הוא ובערך למודיו בזוי מאד, כן הצליח בהתנכרו בשם אחד הקדמונים.

זכרון ספר „ביתן המשכילים" לא מצאתי כי אם בארח צדיקים של רש"י לוצקי (דפוס וויען צד כ"ג) בזה"ל: „ביתן המשכילים חבורו של הר"ר נסים בן נח נ"ע והוא פירוש על עשרת הדברות וקצת מצות התורה וקצת האלהיות. וכנראה לא היה לפניו יותר מההקדמה אשר העתיקה הוא בכ"י גייגער ז"ל המונח לפני, וצחוק עשה לי בראותי כי מתחלה היה כותב: פירוש עשרת הדברים של הרב הגדול התלמודי (!) ר' נסי בן נח נב"ת, ואח"כ העביר דיו על מלת התלמודי וכתב תמורתו בצדו הקראי. ורש"י לוצקי היה חושב ההקדמה כספר עצמו וכבר חויתי השערתי, כי כותב ההקדמה לא הפיק זממו ולא השלים מאויו — אם בתֹם לבו התאוה תאוה זו — ולא השאיר אחריו רק ההקדמה או מסבה חצונית שנקטף באבו או מסבה פנימית, והיא היותר אמתית לדעתי, שלא היה בו די איל לכתוב ספר גדול המכלכל כל דבר אלהי והלכותי במשפט; כי אם נתאמת המאמר בכל מקום שאתה מוצא גדולה שם אתה מוצא ענותנות ונתאמת גם הפכו, נוכל להחליט כי איש הקורא בקול גדול „שצריך האדם לפני קריאת ספרו והגיונו ללמוד ולכתוב שלישים, במועצות ודעת אלהים קדושים, ולאלף נקודות ומשרתות ופסוק טעמים, וחסרות ויתרות לאנשי שנער ובנוי כמו רמים, ולהבין במשנה ובתלמוד ובהלכות ובתוספות גדולות ובתוספות קטנות ולקראת ספרי החכמה וספרי המתקוששים מן השכל והפלילה והקדמות והקשים ואח"כ להגות בספר הזה וללמדהו וכשיעשה כך יבינהו ויועילהו, שאם יקראהו קודם שיקרא אלה הספרים והפתרונות לא יבין ולא ידע מענה הנבואה והחזיונות, וידמה למי שמבקש לקראת התורות והדתות

מכל קדושים וגו׳ והשני קדושת כהנים ולויים וישראלים וגו׳ והשלישי בהמות ועופות והוא יתחלק על ארבעה חלקים וגו׳ והשני קדושת דברים שאינם חיים והיא מתחלק על ששה חלקים. וקדושת הבהמות ורובם הקרבנות הוא מתחלק על שבעה חלקים וגו׳ והשביעי. והוא מתחלק על שני חלקים. המקודשים יתחלקו על שני חלקים אחד מהם נקרא קדוש וטהור והוא שני חלקים, הראשון בורא ולא נברא כאל שדי שנקרא קדוש וגו׳ עד בלי תכלית. וכל הרואה את זאת ישתומם: מה לדקדוקי עניות וחלוקי הזיות כאלה אשר גם בפנים של ספר לא יטעמו לחיך בתוך הקדמת ספר בתוך פתרון עשרת הדברים? ואם נדמה לזה מה שמדבר הדסי בא״ב נ״ד ונ״ה ע״ד הענינים האלה נאמר כי לו היתרון. ב) שם דף י״א קראתי: אמר והייתם לי קדושים להתמיד קדושתנו בכל יום בזמן שעבר (!) ועד שאנחנו בו ושעתיד לבוא״. הראית מימיך שגעון גדול כזה, כי מחויבים אנחנו להיות קדושים בזמן שעבר?! על איש כזה שאין מח בקדקדו או שלא שת לבו אל מה שכתב נתחכמו החוקרים הגדולים כאלו דבריו נתנו מסיני, וכמעט שהיו דורשין כל אתין ואכין ורקין שבדבריו, ונטו איש איש לדרכו זה לדרך רבוי ומעוט וזה לדרך כלל ופרט!

ואחרי שנוכחתי כי הסימן המובהק, שעל ידו הכיר רש״פ היחס הפנימי שבין הדסי לנסי, לא הראה — כאשר חשב הוא — על התלות יהודה מנסי, אזי הסיתני הספק לחקור ולחפוש, אולי נתלה נסי או הכותב אשר לפנינו מיהודה. וכאשר בכל מקום הספק הוא המוליד את הידיעה הברורה, כן הוברר אצלי הידיעה, כי נסי דידן הוא עונה אמן אחרי הדסי ע״י הספק הזה. אמרתי אל לבי: כל פתרון עשרת הדברים שהוא נתכן במתכנת הקדמה לספר גדול, אשר בלי ספק לא חבר כלל וכלל, כי לא ספר לנו אודותיו ולא ידענו ממנו כלום כאשר יבואר לפנינו — מכיל כ״ה דפים רביעיים בכ״י פירקאָוויץ, וכ״א דפים ועוד בכ״י גייגער. וכבר ראינו והראינו כי כמה וכמה דברים שאין להם שום התלות בעשרת הדברים נשגו ונשלשו בתוכה; ואם נמצא שהחלק החמשי מכל מה שכתב הכותב שוה ודומה לאשכל הכפר או בלשון או בענין, ואם נבין כי אלה המקומות הדומים והשוים לא נמצאו מפוזרים ומפורדים אחד הנה ואחד הנה, כי אם סמוכים כל כך, עד כי שלשה מקומות רצופים באשה״כ יכילו את כל השווים. לא נשארה לנו שום תפונה מלאמר או כי בעל האשכל היה לבעל הביתן לעינים או בהפך, כי הזדמנות במקרה שכל אחד משניהם נגרר דוקא במקום זה ודוקא במקום הסמוך לו אחר מקור שלישי, מבלי ראות זה את דברי זה, אינו בכלל המציאות. ובאשר לא מצאנו בכל הקדמת נסי שהזכיר אחד מרבותיו בפרט ובשמו, ורק בדרך כלל הוא מדבר ממשכילים הראשונים והאחרונים וכדומה, ויש לומר שסמך על תוך ספרו שיכנה בו המשכילים האלה בשמותם עד כי לא נוכל להחליט משתיקתו, כי לא היה הדסי ממורי דרכו. ולעמת זה כבר ראינו והראינו דרכו של הדסי

שהשאילו לי בטובם ראשי ואמרכלי ביה״מ הגדול הנקרא „האָכשולע פיר דיא וויססענשאַפטען דעס יודענטהומס״ בבערלין — אף שמין חכמה יתרה, ולו נוכחתי ששמש הכותב תלמידי חכמים ובעלי הגיון כל צרכו, לא החלטתי כי הוא הלך בעקבות הדסי, כי אם הייתי מגמגם בדבר אולי צדק בדברו כי ראה כי כן באמת אצל „הפותרים הפלילים והחכמים בעלי תושיה״ וכיון בזה אל חכמי היונים אף כי הדסי קורא משכיליו בני מקרא בשמות קרובים לאלה „חכמי פליליה ותושיה״ (א״ב נ״ה אות ז״ן), אבל כל קבל די רוח יתירא ומנדע לא השתכחת בה, ומרבית דבריו או שהיא אולת מוחלטת או שנמשכה כבעבות העגלה אל מקום שאינו ראוי או שהיא דברים של מה בכך, תפלים מבלי מלח הברית הכרותה בין מחברים נבונים לקוראים משכילים שלכל דבר יש תכלית למה נאמר, אינני מאמין כי הכותב הנבער מדעת לא נסתפק בבאר כרוה נדיבי עמו מבני מקרא ויצא לרוות צמאונו ממעיני תושית היונים ולדרוש מעל ספריהם חכמה ותבונה.

ורש״ף השכיל במה שחס על הוצאות הדפוס וטמן בחבו החלק האמצעי שהוא מכיל יותר משליש ההקדמה, כי רב הדברים אף כי נשנו ונשלשו המה לבלי יועיל. לדוגמא אזכיר פה רק שני דברים האלה: בכ״י גייגער דף י״ו ע״ב קראתי: הקדושה היא מתחלקת על שני חלקים לבד, הראשון קדושת בעלי חיים והיא מתחלקת על ג׳ חלקים אחד מהם קדושת אל שדי שהוא קדוש

אחד לא פתר ראשי התיבות כחוגן וקראם (וחשבונו) ס׳; אמנם חזרתי מיד מדעה זו מאחרי שא״א שיניח אדם הפתרון הרגיל והקרוב ויבחר הרחוק והבלתי רגיל, וגם מה ענין סוד אצל ש״ס? ומכיון שמלת סוד היה לאבן נגף בעיני אמרתי אל לבי, כי אף בעל מדרש תדשא היתה לו סבה אשר הניעתהו להשתמש בסגנון נעלם כמו שהיתה לראב״ע להסתפק ברמזים ושלא לגלות את דעתו בפומבי. ואם הכרנו העילה אשר בעבורה הסתתר אבן עזרא, מדוע נחבא בעל „מדרש תדשא״? פתרון ההדה הזאת מצאתי באשה״כ א״ב קס״ג הנוסד על „ביאורי התורה וספרי המצות וספרי בעלי הלשון וחכמי הדעת כדוק חכמת מדע משכילי נ״ע״ כלומר הנחצב ממקור בני מקרא, באות ד׳: כרשום הנגאב ששים המה מלכות וגו׳ הנם מסופרים באזני הודי אלהיך בתחלת (אולי צ״ל בתחלה) ששים המלכות מלכי הנקוד של תורתנו והרוכבים בלשון צח מחוּוּך״, ושנוי בא״ב קס״ז אות ת״ו: תוכן ששים המה מלכות מלכי הנקוד ואותיות הרוכבים המלכים״. והנה אע״פ שנזכרו בא״ב קס״ז גם מדקדקים רבניים, כמו חיוג, בן גאנח ואבן עזרא, מ״מ נראה שתמצית וסדר דברי הדסי מא״ב קס״ג עד א״ב קס״ז ועד בכלל היא לקוחה מספר דקדוק של סהל ומס׳ מאירת עינים (תורני) ומשאר ספרי המשכילים (ר״ל בני מקרא). ואין ספק אצלי שבסוד ששים המה מלכות כיון בעל מדרש תדשא למלכי הנקוד. נמצינו למדים מזה, כי בזמנו לא הורשה בעל האגדה לרמוז במלות התורה על דבר דקדוקי, ואם גם לבי מגמגם בדבר לא אמנע מהגיד, כי זאת ראיה לדברי האומרים כי בראשונה — לפני ר׳ סעדיא גאון — לא מצאה ההתעסקות בחכמת הדקדוק חן בעיני ההמון הרבני. ובעל המסדר של במ״ר או מעתיק שחי בזמן מאוחר לא ידע ולא הרגיש מה זה ועל מה זה סוד ששים המה מלכות וקרא וכנגד סוד וכנגד ששים המה מלכות ונדחק לפרש שחשבונו ס׳ בכונתו אל ראש תיבות סוד. אלה תולדות השבוש: כנגד סוד שהשבונו ס׳ וכנגד ששים המה מלכות.

הביט אל תוך הכ״י הנזכר — כאשר הציין לתוכו מחמת סבות אחרות — לראות, אם חסרו גם בתוכו האותיות יו״ד, ט״ת והי״ת בא״ב כ״ד, כאשר הסרו בדפוס, אזי ראה כי הא״ב הוא שלם בכ״י וכי השמיטו המדפיסים האותיות הנזכרות באשר הנה מלאות מלות יוניות, וכי זה לשון הדסי האמיתית:

יפעת אלה החלקים (ר״ל השמנה) חלקום גם הכמי היונים בלשון לע״ז לשונם בשמונה חלקים יביעו ידברו עתק באזניך: ״טעמם יאמרו טוֹנִשְׁקוֹפוֹן טוּכְרִישִׁימוֹן טוֹאֶגְנִישִׁיאוֹן טִינְטַקְשִׁטִישְׁ אַנְגְנוּשֶׁאוֹשׁ טִינְאֶטִיאָן טִישְׁאָפוּגְרָפִישִׁ, טיב החמשה החלקים אלה לפניך: ״חפין עוד השלושה יאמרו טִינְאִישְׁטוֹקָלִיאוֹן דְיָאִירִישִׁישִׁי טוּדִידַשְׁקָלִיקוֹן טְרוּפוֹ קְאִינְטִימְרוֹן אָנָפוֹרָא חכמתם זו מפורשת לפניך״.

לו ראיתי ומצאתי אצל נסי — הן במה שהדפיס ריש״ף מתוך ספרו, הן בחלק האמצעי שהוא נשאר בכתובים ואשר היה לנגד עיני בכ״י גייגער

---

*) על דבר הלמודים האלה, ובטוין בלשון יונית ואנה נמצאו בספרי היונים אדבר ברחבה בספרי המיוחד לאשכל הכפר ועלי להודות לאדמ״ו החכם ד״ר פֿריידענטהאל ולהחכם ד״ר שטיינשניידער נ״י כי המה היו בעוזרי בענין הלזה. רק נקודה אחת אראה פה לעיני הקורא. החכם רמש״ש הראה בספרו Alfarabi צד 131 ובנספחים לצד זה, כי השמנה הלמודים הרגילים אצל חכמי היונים ממאה הששית למספרם והלאה באו דרך הערב גם אל בני עמנו, משפטו זה צודק ביחוס אל הרבניים לא אל הקראים כי כבר הראיתי כי הדסי הקראי לקחם מבלי אמצעי מהיונים. וכמדומה בעיני שגם מעיני מחבר „מדרש תדשא״ (בית המדרש שהוציאו לאור החכם ד״ר יעללינעק חדר ג׳) אשר אודותיו חויתי דעת החכם ר״מ איש שלום נ״י ודעתי במחברתי Karäische Studien צד 38 והלאה לא נעלמו אלה הלמודים כלם או לכל הפחות קצתם. כי הוא אומר (צד 181): וכן בכל הספרים הקדושים יש בהן הכמה ובינה ודעה (שלש אלה חברו יהדו גם צד 177) למה נכתבו ונקרא שמו ועל מה הנייה נכתב״ וגו׳, והנה שלשה למודים מתוך השמנה. ולא אמנע מהראות פה עוד דבר מתמיה במדרש הנזכר. בצד 174 הוא דורש על אילים ששים וגו׳ (במדבר ז׳, פ״ח): כנגד ס׳ רבוא וכנגד סוד ששים המה מלכות״ וגו׳ ובהערה העיר החכם המו״ל, כי נוסחת במ״ר פ׳ י״ב היא: כנגד סוד שחשבונו ס״; ואני מוסיף: שפיל אסיפא דהאי מדרשא: וכנגד ששים המה מלכות״. ואין שום ספק שנוסחת מדרש תדשא היא הנכונה והעיקרית ונוסחת במדבר רבה טפלה ומשובשת כי הדברים: כנגד סוד שחשבונו ס׳ אין להם שהר וגלאו המפרשים על חנם למצוא בהם טעם כאשר העיד על אהריב והודה על עצמו ראש החוקריב צונץ נ״י בספרו ד״יא ג״פ דף 262 הערה a כי אין ספק שבעל המאמר חשב מספר ע׳ חשבונו של סוד וכמאמרם הידוע: נכנס יין יצא סוד הושבנא דדין כחושבנא דדין (סנהדרין ע׳ ע״א) וראה זה דבר נפלא שלא רמזו לא במדרש תדשא ולא בבמ״ר על ששים מסכתיות של הלכות כדפתר ר׳ יצחק קרי׳ דששים המה מלכות (מדרש שה״ש ד״ה ששים המה מלכות). ומוצאת בזה חזוק וסיוע לדברי החכם ר״מ א״ש שהדעתים משמו במקום הנזכר, כי בעל „מדרש תדשא״ המשתעשע ברמזי מספרים ומדות לא רמז על דבר או שיעור הלכותי הנהוג ובזה הוא מתרחק מדרכי בעלי אגדה הקדמונים בתכלית ההרחקה ונראה כי הניח בכונה אגדות השומוו בפי כל בעלי אגדה. ומאחרי שהמדרש תדשא הוא בהרבה מקומות היסוד לבמ״ר חסרו גם בתוכו באלה המקומות הרמזים ההלכותיים. בתחלה עלתה במחשבתי כי אפשר שהיתה נוסחו במ״ר: כנגד סוד ש״ס (ר״ל ששה סדרי משנה אשר מסכתיותיהם עולות למספר ס׳) ומעתי

אלה המה השווים והדמיונות בסגנון הלשון או בענין שאפשר שכיון רש״ף ז״ל עליהם באמרו דרך כלל: „והרבה מן הלשונות והענינים בתוך האשכ״ה לוקחו מביתן נסי״. אבל הוא לא נסתפק ברמז כללי כי אם פרט שווי אחד, והוא כי „כמו שנסי מקדים לפרש שמונה דברים שראוי לכל מחבר להקדימן והם רשומו של ספר וכו׳ כן עשה גם הדסי ממש במליצותיו אשכ״ה סימן כ״ד״. ומאחרי אשר פרט השווי הזה הראנו כי לו יתר שאת ויתר עז על שאר השויים ודעה זו נתחזקה ונתאמצה אצלו באשר לא נמצא עד כה אצל שום סופר מבני מקרא — זולתי נסי והדסי — שהקדים לספרו השמונה דברים הנזכרים, ודמה בלבבו, שכמעט אי אפשר ששווי זה נהיה ע״י הזדמנות, מה שא״ן כן בשאר השווים, אשר יתכן ג״כ שנולדו במקרה ששניהם הלכו בעקבות קראי שלישי. ויען כי רש״ף לפי שטתו לא יכול לבכר את יהודה על פני נסי, הוכרח להכריע כי הדסי הלך בזה בעקבות בן נח הקדום לו. ואם נזכה אנחנו להראות ע״פ עדות ברורה ובראיות מבהיקות, כי העקבות האלה בתוך האשכ״ה אינן מוליכות אל קראי קדמון כי אם אל חכמי היונים מבלי אמצעי, אזי יפול ראש פנת העדות ויתפורר יסוד הראיות של רש״ף ואין לאחרות הקלושות בעצמן על מה שתסמכנה.

והנה רש״ף בדברו שתי פעמים אודות השמנה הדברים ציין רק „אשכ״ה סימן כ״ד״, ומעיניו נעלם, כי בא״ב של״ח אותיות א׳ וב׳ הזכיר הדסי בפירוש שלקח אלה השמנה מחכמי היונים, וז״ל ע״פ נוסחת דפוס גוזלווא:

„וחכמי היונים אמרו עוד עשרה, והם: עצם (היום). שיעור, כלום דבר, כח הדבר, הנראה מדבר, המכחיש לחברו, הראשון לשני, הדבור, (?!) הנענוע, בעל הדבר, כל אלה עשרה בדעת שכלך״. בכן חפצו עוד (ר״ל חכמי היונים) ואמרו בלשונם שמנה דברים בחכמתם כשבארנום למעלה (ר״ל בא״ב כ״ד) בספר זה, ואלה השמנה בכל ספריהם משורכים בשרך (כן היא נוסח כ״י הנכונה לעמת נוסח הדפוס המוטעת משודכים בשדך), ובלשון קדש אלהינו מליצתם הם ראוים לכל ספר שיכתבו בו, והם רשומו של ספר ושמו וכנויו ומטרתו ותועלתו וגבולו וכשרונו וחלוק אופני מנתו הם שמנה כשחקקנו בערך״.

בכ״י של בית העקד אשר לקיר״ה בוויען נמצאו בצד כל דבר מהדברים הנמנים פה המלות היוניות, ובלתי ספק גם בכ״י אשר היה היסוד להוצאת הדפוס, והמדפיסים השמיטו פה כמו בהרבה מקומות את המלות היוניות מסבות לא נודעו לי.

הרי לפניך, הקורא היקר, כי בשמונה הדברים האלה נמשך הדסי אחרי חכמי היונים, וכמו שראה אצלם ראשי הפרקים של ספר ארסטו המכונה de Categoriis ויכתבם על ספרו, כן ראה אצלם והעתיק אחריהם השמונה הלמודים. גם זאת היא אשר אמרתי במאמרי הראשון, כי לא שקד רש״ף ז״ל על דלתי הספר אשכ״ה בשקידה ראויה והוגנת, או כי הוא נשאר עומד סמוך לדלת ולא ירד החדרה, כי אלמלי כן לא נעלם מעיניו מה שראיתי, או לוא

 (אחר רשף לבקר)

ומכללם הדבור הטוב והמיוקר ליקרו ולפזזו. היא מצות אנכי אלהיך יחוד כבודו ועזוזו. כי הוא מכלל כל החסידים של עולם הבא ועל זו וטובותיהם ונעימותיהם הצפונים למאמיני יחוד אלהיך. זר וקשה והרע שבהם ונמס ונמבזה. היא מצות לא תחמוד להרמיזה. כי היא מכללת כל נקמה וחרפה ובוזה. וכל רעה ומכה ודראון בדין אלהים ממגלה רזא. כי החמידה על כלל המצות תלוייה ומואחזה. ובה כל המצות תלויות בחזון אשר חזה. לכן החתים ואמר לא תחמוד אשת רעך.

שני חלקים פירוש הראשון מהם הוא הגדה לידיעה ולהכרה שנאמר אנכי ה' אלהיך. והב' מצות חקוקה (אולי צ"ל חיקוקן) לדעת ולמעשה. והוא יתחלק על שני חלקים ראשונה היא מצות עשה והיא על שני חלקים. הא' מהם זכור את יום השבת והב' כבד את אביך. והשנית מהם מצות לא תעשה וגם היא מתחלקת על שבעה חלקים הא' לא יהיה לך והב' לא תשא את שם ה' הג' לא תרצח וכו'.

חזקת שאלה עשירית להריחי. והוא על כמה חלקים יחלקו אלה עשרת הדברים סוד לקחי. תשובה אלה עשרת הדברים דברי גוחי מבטן ומבטיחי. יחלקו לשני חלקים לחזק רבעי וארחי. שלשה מהם צווי והוא לשון עשה להבריחי ולהטריחי. ולהרבות שכרי יה סולחי. קדוש ישראל מושיעך. חקיקתם אלה הם אנכי. וזכור. כבד. שלש אלה מאל פשעים מוחה. הם מצות עשה לעשותם ולא להדיחם בדוחה. ושבעה הדברים מעשרה הם מצות לא תעשה בלי ממחה.

ויש אשר יחלקום לארבעה חלקים בצחצוח צוחה. האחד לשון הודעה ממנצח ושוחה. והוא דבור אנכי ה' אלהיך. חשיפת השני הוא מצות עשה משכילי על משכבותם ינוחו. והוא דבור מצות כבד ירקיחו ויריחו. והשלישי עשה ולא תעשה בדבור אחד יזריחו. והוא דבור זכור ושמור לשמרו בדעתם ולא יזיחו. כי ישמרו וינצרו לשבת ויזכרוהו ולא ישכחו וגם לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובן בנך זכרון האחרונים מצות לא תעשה בלבד רמזו. והם לא תרצח לא תנאף וזולתם כללם עד סוף להגניזו.

ועוד עשרת הדברים נאמרו בלשון יחיד ולא בלשון רבים, אנכי ה' אלהיך, לא יהיה לך, וכן הנשארים, ולא אמר אנכי ה' אלהיכם, לא יהיה לכם, שיהיו הכל שוים עשירים ואביונים גדולים וקטנים, ויחשוב כל אחד בלבו שעמי נדבר הדבר ולי נמסר, ויהיה כלם פה אחד, בחקות ובמצות של אל המיוחד.

ועוד עשרת הדברות ששמעו בסיני מפי הגבורה חייבים בהם בעשייה ובאמונה בכל העולם ובכל דירה בכל רגעים ובכל עתות ובכל זמנים ובכל שעות ובכל מקומות ובכל מושבות ובכל מדינות ובכל רחובות רבים ויחידים גדולים וקטנים עשירים ועניים דלים ואביונים מעבדים ובני חורים מתושבים וגרים מאזרחים ואדירים באר ישראל ובחוץ לארץ.

ועוד עשרת הדברים אין בהם טוב מן הדבור הראשון אנכי ה' אלהיך, ולא רע מן הדבור האחרון לא תחמוד בית רעך עשאם אלהי המערכה, בראשם ובסופם כחומה וכמשוכה.

עשרת הדברים הם יתחלקו על שני חלקים א) חובה להאמין ולעשות בכל זמן ובכל מקום וזה יתחלק על שלשה חלקים הא' אנכי ה' אלהיך והב' זכור את יום השבת והג' כבד את אביך ואת אמך, הב' מהם חובה שלא להאמין ושלא לעשות בכל זמן ובכל מקום וזה יתחלק על שבעה חלקים הא' מהם לא יהיה לך, הב' לא תשא את שם ה', הג' לא תרצח, והד' לא תנאף, והה' לא תגנוב, והו' לא תענה ברעך והז' לא תחמוד.

ועוד עשרת הדברים יתחלקו על

ישוו כאחד בשוויי מה תורה שהיא שמחה ואורה ופדיי, כך ג"ע שמחה ואורה עדיי, לשומר תורת צורי כצוויי ונשמעה התורה מתוך האש יען ששומרה ינצל מן שביבה ויתרוה ברוויי, ואם לא ישמרנה יירש גיהנם שהיא כאש לדויי, לכך דבר מתוך האש עם קהלך.

טיף שאלה ששית במה היא נוטה, למה הדברים הראשונים החמשה מתחלתם עד סופם למטה נזכר בם שם ה' בלי קליטה להתקשטה, והחמשה אחרונים זנוחים ונשמטים לשמטה, מאזכרת שם ה' וגדולתו החלוטה, על זאת תשובה ראויה וזו היא לפניך: טעמה כי החמשה הראשונים הם סגולה לצורי ומפלטי, יחודו וכבודו ויקרו של מנהילי ומלאיטי וה' האחרונים כבוד ויקר לבני אדם מחזיקי וממיטי, ואע"פ שמצות כבד דבר אלהים המטיבי מעדני ומשאיטי, לבני אב ואם הזהיר והוכח מזהירי ומלהיטי נגד עיניך, טיב כבוד אב ואם אשר בם נוטה, השוה כבודם לכבודו כשלמה אור עוטה, כי הם יולדים ומגדלים ומלמדים לבנם השוטה, כמעש האלהים המוליד והמגדל ומחכים ושלומו עליו יטה, אבל חמשה האחרונים אשר יבטא, הם לראש אנשיך.

טוטפת שאלה שביעית משכילי נ"ע ישוטטו, למה נאמרו בלשון יחיד כשעיני הכל יביטו, שנאמר אנכי ה' אלהיך, ולא יהיה לך אלהים אחרים ע"פ, לא תעשה לך, ודומיהם יקושטו, ולא בלשון רבים ידוברו ויקולטו, תשובה כדי להשיב כל אחד ואחד מפני אדם בדעתם ובלבם קו המשקולת יטו, כי אני המצווה על נפשי לשמור דברי אלהיך.

מלכותו, כי הם יודעים כחו תמיד יומיך ולילך, כעת כאשר יקרה ויגיע לו במהלכי, כי הוא עובר בשוק להתמיכי או יבואו לו נכרים ממרחק להכין כח נסיכי אז יערוך לפניהם מערכי לקראת מערכי, חרבות שלופות ומגן וצנה לכובע להדרי ולהמליכי, ויראם אוצרותיו וכח מלכותו להפחידם בעולמך, כיחזקיה ע"ה בד' מקוה ומחכה, והראה לבני בבל את כל בית נכאתה כמפחיד ומכה, ועשה דברים גדולים להפחיד לב מדכה, ולהדר ולפאר עם נדכה, כן עשה האלהים בחכמתו וכחו ופעלו המזוכה, ככתוב כי לבעבור נסות אתכם בא אלהים ובעבור תהיה יראתו על פניך.

שאלה שלישית משכילי נ"ע יסמיכו למה דבר האלהים עמם מתוך האש כשעמדו בהר סיני ונערכו. תשובה למען שני דברים שיש על האש ובו נסמכו, שמועלת לבני האדם כי בה יוצרכו, ומזקת עוד בשרפתה שהכל ישרפו ויתכו כן התורה נאמרה מתוך האש ונמשלת כאש ככתוב מימינו אש דת למו לפניך (י) יען יש בה שני דברים כמעשי האדם היא דיו, כי לשומר תורת אלהים וצוויו, היא נר ואורה בזה ובבא ליופיו, להדרו ולפארו במלבושו ועדיו, ובדין האלהים היא הצלחתו ופדיו, ככתוב כי נר מצוה ותורה אור וגו' אור זרוע לצדיק וגו' וכתוב נר לרגלי דבריך: יחד למחליפיה ולמורדיה היא אש הויה, שנאמר הנה נתתי דברי בפיך כאש וגו' מצויה וכתוב הלא דברי כאש וגו' פזורה וזרויה, ועוד רמז על השאלה זו ההויה, כנגד גן עדן וגיהנם חצויה, למשכילי ומרשיעי עדתך,

יבאו מלאכים מן מלכי תרשישים וצירים מן כוש ומלכי איים לשאול לשלום המלך והגבירה ועמהם מנחה וזמרה ותשורה, חייב להראות להם גדולה בפחד ואימה ביראה וברעדה ובגערה ולהריק הניכיו גדודיו ושלישיו ושרי רכבו ופרשיו וליתן לכל אחד ואחד מהם הצו וחניתו ולהראות להם אימתו וגדולתו שלא יהיו מורדים על מלך ועל ממלכתו, לפיכך דבר אל עליון עם ישראל בקולות ובלפידים ובשופרות.

אמר דבר ה' וגו' מתוך האש, ולמה מתוך האש ולא מתוך דברים אחרים נדברו ונצטוו עשרת הדברים? מפני שנמשלו בזהב ובכסף הצרוף והמזוקק באש שנאמר אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף וגו' וכתוב וישב מצרף ומטהר כסף וטהר את בני לוי לזקק אותם כזהב ובכסף, שהתורה שומריה ועושיה עתידה לצרוף ולבחוי אותם כזהב וככסף שנאמר והבאתי את השלישית באש וצרפתים כצרוף את הכסף וכבחון את הזהב ועוד נקראו הדתות אש ונמשלו דברי אל שדי לאש שנאמר מימינו אש דת למו ואמר הלא כה דברי כאש נאום ה' וגו'.

ועוד עשרת הדברות חמש הראשונות יש בהן לאל שדי שני שמות יהוה אלהיך בכל א' וא' מפני שהקדמוניות נאמרו בעבור אלהים חיים לכבדו ולהתקדש לו וליחדו ולעבדו, ומשלם עקב שומרם ושכרם ומאבד עוזבם ומכניעו ושוברו, אבל חמש הדברות האחרונות אין בהן שם אל עליון כל עקר מפני שנאמרו בעבור זדונות וחטאות ועונות כל בשר, לפיכך לא נכתב בהן שם בערבות דר.

ודברי הדסי באשה״כ

דבר דבור על אפניו, במשקל במדה ובמשורה יהיו כל דבריו ומעניו, באזני כל שומעי ורוצי ללמוד תורתך. מעלה שביעית שיהיה מוכן ומעותד יודע בכל מחלוקות המתחברות והנפרדות מפשר לכל דארי ארעית, ומעלה השמינית זאת היא בדעתך, להיות מקיש בהנגלות מה שאחריהם מהנסתרות, ומעלה התשיעית להיות שואל כענין ומשיב כהלכה בתורות, ולא יקשה לבו ויתגאה ויעיז פניו וימנע למודו מן באי עולם ככתוב מונע בר יקבוהו לאום וגו׳ וכתוב אל תמנע טוב מבעליו בעולמך. כתם מעלה העשירית שיהיה בקי בכל תורות ובמצות וחקים ומשפטים ודקדוקי שאלות ותשובות להורותם ולהטעימם ולשמרם אֶץ ורץ יהיה תמיד לעיניך. כאלה מעלות החכם שהם עשר מעלות כנגד עשר הדברות, וראוי כל אלה להיות לכל מלמד ומזהיר ומורה תורות, ואז הוא מאושר ומאשר לכל רוצי ללמוד תורת אלהיך.

ב) שיווי הענינים בין

דברי נסי נספחים מצד 2 עד צד 4

אמר נסי (בכ״י: ז״ל!) כשהיה מדבר אלהים חיים עם הצדיקים הראשונים היה מדבר בשלוה והשקט, בנחת ומרגוע, אבל כשדבר עשרת הדברות אל שדי עם משה ע״ה וישראל על הר סיני דבר עמהם ברעש באימה וברעדה ובגעישה בקולות וברקים בשופרות ולפידים בעמוד אש ועננים. שנאמר וכל העם רואים את הקולות וגו׳ ואמר את הדברים האלה דבר ד׳ אל כל קהלכם וגו׳ בעבור שתהיה אימת אל שדי ופחדו על כל ישראל שלא לנטות ולסור מדרכי אל שנא׳ ויאמר משה אל העם אל תיראו כי לבעבור נסות אתכם בא האלהים וגו׳ משל למה הדבר דומה למלך שהוא מדבר ומשיח עם בני ביתו ועבדיו ואנשי ממלכתו וידידיו כשיבאו אליו יבאו בלא חרבות ובלא מגנים ובלא נשק ובלא צנים ורמחים וזולתם, וכשידבר אליהם דבריו הם רכים ונעימים שהם לפניו כחרשים ואלמים. אבל אם

ודברי הדסי באשה״כ בא״ב המחומש שס״ת מאות לי והלאה (דף קל״ט ע״ב וגו׳).

ושאלה שנית מנ״ע יפללו וימללו, למה דבר עם עמו בקולות וברקים ובפחד ובמורא וכראותם וכשמעם נבהלו ולא סבלו, ככתוב דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלהים פן נמות בעולמך. כאשר היה מדבר עם כל אחד ואחד להדריכו בנחת ובחמלה להעתיקו (אולי צ״ל להמתיקו?) ולרככו כגון עם אברהם יצחק ויעקב בדרך סלולה להוליכו. וכן בכל אחד ואחד מן הנביאים בנבואה לחנכו. תשובה כי הנביאים סגולה לו תמיד כאזרחיים בכל צרכו. וישראל היו ודמו אז כנכרים ואכסנאים לפני אלהיך. כבודו היה חפץ ככה, להראות פחדו ומוראו עליהם לערכה, כמלך שיש לו שלישים ושרים אהובים למלוכה, ומדבר עמהם בנחת ובחמלה ותוחלת ממושכה, ולא יצטרך להראות אימה בחרב ומגן וחנית מעוכה, וחצים וקשת דרוכה, כדי להודיעם גודל

ודברי הדסי באשה״כ

ועדיון נפשו ובשרו לחיות בחיי הבלו והעלים עיניו מן היושר והטוב והנכון ומקל במצות ובדקדוקי חמרי תורת האלהים להתאהב לאנשים ולהתכבד עמהם בעיניהם. וכל רואיו בחכמה וערמותיו שכל מעשיו ודבריו על נקלה נמשכים אחריו. בקשיות מצחו ולבו כפרעה והמן ודומיהם . . .

דברי נסי בל״ק

הכין. . ב׳ הישר שלא נתן לו אל עליון לא שכל ולא תושיה בתורה ודבק בעושי התורה ועשה כמוהם ונוצל ונושע כיתרו וחירם שנאמר ויאמר יתרו. ואמר ויהי כשמוע חירם. ג׳ בן בליעל שלא נתן לו אל עליון דעה ובינה ולא קראתו נפשו להשלים ולהדבק לבעלי האמונה, כמו יושבי עיר הנדחת וכנבל, שנא׳ יצאו אנשים. . ואמר והוא בן בליעל.. ואמר ויהי כעשרת ימים. . ד׳ הרשע כפרעה והמן, שנא׳ ויאמר פרעה מי ה׳. . ואמר וגער פרעה. . ואמר ויתלו את המן על העץ.

ודברי הדסי א״ב קל״ד מאות פ׳ עד כ׳ ועד בכלל:

ומעלותיו הם עשר יורו בכושר תכונתו לפני אלהים ואנשיך. עוצם מעלה הראשונה שלו (ר״ל של מלמד) שיהיה חכם ונבון וענו ושפל רוח. ולא יהיה מתגלע ומתאונן, בשוא ועמל וחמס ותועה ומתעה במעשהו ומלולו. מעלה השנית זאת היא באזניך. סלולה של מעלה השנית שלא יהיה עצל וקפדן וכעסן בלמודו ולא כסיל שונה באולתו. ומעלה השלישית שיהיה ער ומעיר הישנים ומעורר הלבבות מעצלות ומקשיות בענוה ושפלות במתק אמרתו כדבש מתוק לחכך. נעים במלולו ודברן בצחות שפתותיו ולשונו לא ינום ולא יישן, ומעלה הרביעית שיקרא מצות התורה תמיד להיות לשון צח בלשונו ובחכו ובדבורו מסדר כסדר אמריו ודבריו ולא יעזוב למוד תורתך. נצוח מעלה החמישית, שיהיה מליץ ומשרא קטרין בחידות ופתרונות באזני שומעים להשית. ומעלה הששית שיהיה לשונו שנון כחרב חדה לפניך. מספרת ומגדת

דברי נסי שם צד 12 וצד 13.

ועוד צריך בפתרון ספרים שיהו בו (ר״ל במלמד) י״ב דברים האלה, הא׳ שיהיה חכם ונבון, ולא יהיה מתגלע ומתאונן, והב׳ שלא יהיה עצל בתלמידתו ולא כסיל שונה באולתו, והג׳ שיהיה מליץ ודברן ובלשן, ולא ינום ולא יישן. והד׳ שיקרא התורה, ולא יעזוב למידת המקרא והה׳ שיהיה מליץ בכל לשונות, וגם יבקש וילמוד הפתרונות. והו׳ שיהיה לשונו כחרב חדה, וידבר דבריו במספר ובמדה, והז׳ שיהיה מבין בכל מחלוקות, ויבין בין המדברות (צ״ל המתחברות) למתחלפות, והח׳ שיהיה מקיש בהנגלות, מה שאחריהן מן הנסתרות, והט׳ שואל כענין ומשיב כהלכה, וידבר לכל אדם בלשון רכה, והי׳ שידבר דבר דבור על אפניו, ואל יקשה את לבו ואל יעיז את פניו, והי״א שיתבונן במצות ובמשפטים וחקים, ויהיה אָץ לעשות ולהקים, והי״ב שיהיה בקי במשנה בתלמוד ובהלכות, וילמוד תוספות (תוספתות) והגדות.

שהם על ארבעה חלקים כאשר אבאר למטה. האנשים החפצים לעשות בחכמה ומתחלקים על ארבעה פנים, הא' חכם, איש שנתן לו אל שדי דעה והשכל ובינה והאיר את עיניו במקרא בתבונה והישירו אל דעת הצדק והאמונה, ומצא אותם נכונים ונגוהים כשמש לא תעה ולא התעה לא חטא ולא החטיא. והב' ישר, איש שלא נתן לו אלהים לא שכל ולא תושיה ולא מוסר ולא פליליה והאמין לאנשי הצדק לבעלי הדעת ולבעלי האמת ועשה התורה כמעשיהם וחולץ ואושר ונוצל ונושע. והג' בן בליעל, איש שלא נתן לו האלהים לא דעה ולא בינה לא שכל ולא תבונה ולא קראתו נפשו להשלים ולדבק באנשי הצדק ולהאמין באנשי האמת והשכל והעמק (בכ"י גייגער והעמיק) בדרישה וחקירה, ועבר גבול התושיה והתורה וכסתה אותו בושה ועברה וקצרה בו דעתו ומחשבתו והתחמץ שכלו והזיד וחדל לעשות הצדק ותעה והתעה וחטא והחטיא. והד' רשע, איש אשר נתן לו אל שדי לדעת ולהבין ולא בצדק האמין לתורה ותעה ולא הלך אחרי הדעת והרשיע ועשה רשע ורעה והלך אחרי התועים והמתעים והאמין להם ולמד המצות מהם ובא אידו ונלכד בפידו. ולאחר שחלקנו על כמה פנים יהיו עושי המצות, צריך אני להודיע כל אחד ואחד מהם מן התורה והחזון והחכמה. או שנתן לו אל שדי חכמה ותבונה כמו בצלאל ושלמה, שאמר ואמלא . . . ואמר ויתן אלהים חכמה לשלמה. ודעה בתורה כעזרא שנאמר הוא עזרא . . . ואמר כי עזרא

משמועה עם אנשי הצדק ובעלי האמונה לפני ה' ליחדו. וראה ועשה כמעשה הצדיקים ונוצל ונושע מנקמת אלהיך: תמים היה עם ה' אלהיו, כיתרו ורות אשר הזכרנו וחירם מלך צור ודומיהן, וזה האיש הישר אחד הוא מהאנשים התלמידים המתחלקים בארבעה פנים החפצים ללמוד תורה מאלופיהן, וליחד לאלהיך: תחתיו האיש השני מהארבעה שהוא ראשון בחכמה מן הישר, שהוא חכם אשר נתן לו האלהים דעה ושכל ובינה ומוסר, והאיר עיניו במקרא ובתבונה לדעת הצדק והאמונה בתורתך: שאלות ותשובות של מצות התורות, ודקדוקות ומסורות, וכל חקות האזהרות, כלם נכוחים נגוהים כשמש לפניו, וקיימם ושמרם האיש ההוא ולא סר מהם ימין ושמאל ולא תעה ולא התעה לאחרים מימיו, לא חטא ולא החטיא לפני בוראך: רשיון איש השלישי שהוא בן בליעל, איש שלא נתן לו האלהים לא דעת ולא בינה ולא שכל ומאנשי הצדק לא למד ולא הועל, ולא נדבק עם אנשי הצדק ואמונה יראי עושך. קשיון רוחו וגסות דעתו גרמתו להעמיק ולהשחית בדרישת הכל וחקירה, ועבר בכל מוסר וחדל לעשות הצדק והתורה, וחטא והחטיא כיושבי עיר הנדחת וכנבל ואחיתפל ודומיהם לפניך. צרוף איש הרביעי, שהוא רשע איש שנתן לו האלהים לב לדעת ולהבין והוא לא רצה בצדק להאמין ולהושע, ותעה אחרי אנשי הרשע וחמסיך. צעד והלך אחרי התועים והמתעים ונדבק עמהם, וחטא והחטיא רבים וכל אלה עשה למען שעשוע

בראיות על זה. אמנם בזה שגה רש״פ ז״ל והוליך שולל את כל הנמשכים אחריו. כאשר אראה לעיני הקורא. ויש להחליט בהחלט גמור, כי לא הדסי לקח את דבריו השוים לדברי נסי מספרו של זה. אלא אדרבא מי שכתב את הפתרון לעשרת הדברים המונח לפנינו הוא לקח את דבריו מתוך האשה״כ.

והראיה היותר חזקה לאחר את חיי הכותב (נסי) היא דוקא שווי לשונו ודמיון ענייניו עם הספר אשה״כ אשר לא מקרה הוא ואשר לפי השערתי יֵראה כי הספר אשה״כ היה מונח כבר לפניו. והשערתי הזאת היא בתכלית ההפוך להשערת החכם רש״פ (ל״ק צד רכ״ג), שכתב כי „ספר אשה״כ חובר בדוגמת ספר ביתן המשכילים לר׳ נסי בן נח אשר אין ספק שהיה לפניו אע״פ שאינו מזכירו וראיותיו: א) כמו שנסי הוסיף על שם ספרו הנ״ל יעוד כינוי ספר הפלס כן הוסיף הדסי ג״כ זה הכינוי ס׳ הפלס על שם הספר אשה״כ. ב) כמו שנסי יסד כל המצות על עשרת הדברים והיה הראשון בזה הענין כן עשה גם הדסי את יו״ד הדברים יסוד מוסד לכל המצות אשר הכניסן בהם וכללן בתוכם. ג) כמו שנסי מקדים לפרש שמונה דברים שראוי לכל מחבר להקדימם והם רשומו של ספר שמו וכינויו ומטרתו ותועלתו וגבולו וכשרונו ומנתו. כן עושה גם הדסי ממש במליצותיו (אשה״כ סימן כ״ד) והרבה מן הלשונות והענינים לקוחים ממנו אשר צר פה המקום לבררם״.

מכל זה יצא ברור, כי לפי דעת רש״פ יש יחס פנימי בין ספר אשה״כ ובין ספר ביתן המשכילים. ומאחרי אשר לפי המשפט הקדום שלו נסי הוא קדמון מקדמוני בני מקרא אי אפשר יחס אחר משנאמר, כי הדסי לקח לו את דברי נסי. ואני מסכים עם רש״פ ז״ל במשפטו הראשון אבל לא במשפטו השני. גם אני חזיתי לי כי יש קשר אדוק בין ספר הדסי לספר נסי לא מראיה א׳ וב׳ שהביא רש״פ אשר אין להן שום חזוק כי אם בצירוף עם ראיות אחרות מובהקות ומבוררות. אבל מראיתו השלישית ובפרט מסופה כי „הרבה מן הלשונות והענינים לקוחים ממנו״ ויותר טוב שנאמר „שוים לדברי נסי״ כי למי משפט הבכורה? על זה אנו דנין ובנקודה זאת דעתי מתנגדת לדעת רש״פ. ולמען יראו הקוראים וישפטו גם הם אציגה לעיניהם המקומות השוים בלשונם ובעניניהם.

א) שיווי הלשון והסגנון בין

ודברי הדסי באשה״כ א״ב קל״ג אותיות ש׳ ות׳ וא״ב קל״ד מאות ת׳ עד אות צ׳ יעד בכלל:	דברי נסי בל״ק נספח א׳ צד 10 וצד 11:
ישזה הגר היא תם וישר ובישירותו האמין בה׳ ובטח בו וראוי לנו לכבדו, כאיש הישר שאינו יודע העקר ונדבק	ועם שפתרנו החכמה והודענו למי נתנת, והלקנו המצות והגדנו שכל חפצים לא ישוו להן, צריכים אנחנו להלק האנשים העושים את המצות

גוזמא בעלמא מִלואים לחרוזיו. וגם אפשר שלא נפתרו עד הנה כהוגן דברי נסי: „יצאתי לקראת עיר פרזות, ומצאתי דברים נפרצים עד לאין מרפא, כשיגעתי מצאתי מעט מהרבה, בחקירה והגיון, בכל ספר ופתרון, יוני ואדומי, ערבי וארמי, וראיתי שאני מקיים המצות והחקים כשלא כתוב בתורה, לא היה—ולא נברא, ביארתים בשפה ברורה בלשון צחות בדברי העבריים ולא בלשון האשורים והארמים, שהוא לשון חרפה לאנשי הגולה" . . . לדעות החכמים אשר לפני כונן נסי בדברים האלה את חצו נגד ענן שכתב בלשון ארמית ונגד אנשי דתו שהחזיקו עוד בכמה הלכות ומנהגי בעלי התלמוד שלא ככתוב בתורה, עד כי המאמר הזה הוא מעורב לדעתם מהתנגדות בעניני הדת ומהתנגדות ספריית, ולפי דעתי המאמר הזה כלו הוא ערוך נגד מלאכת המעתיקים הקראיים אשר בארץ ישראל מכרתם ואשר לשונם לשון עלגים ולא לשון צחות, בלולה מיוני ואדומי וערבי, עד כי מתוך כך לא יוכל הקורא לרדת לעומק כונת המחבר ואפשר שיכשל בדבר הלכה ואשר מסבה זאת התעורר המחבר לכתוב בלשון עברי צח, וכעין תלונה זו התלונן אליה בשייצי בהקדמת ספרו אדרת אליהו על המעתיקים. ולפי השערתי זאת אי אפשר שחי נסי זה לפני תלמידי ר' ישועה, אשר המה ראשי המעתיקים בתוך הקראים.

לשונו של המחבר תראה כי שפת ארץ מולדתו לא היתה שפת ערבית או שפה דומה ללה"ק, כי לא נמצא בסגנונו שום רושם על זה כאשר לא ימלט אצל כותב קדמון שחי בתוך בני ישמעאל. ולכן לא ישאר לנו כי אם או שנאמר כי חי נסי בן נח בבבל לפני הפָּרֵץ בני ישמעאל בארץ הלזו, כאשר המציא פירקאָוויץ ברשימתו הבדואה, או שנאמר, כי המחבר חי בזמן מאוחר בארץ אשר שפתה זרה ונכריה כל כך ללה"ק עד כי לא תפעל פעולה נודעת ונרשמת על סגנון העברי, וגם מבלעדי זאת יחייב שנבחר או זה או זה, ר"ל או שנקדים חיי נסי הרבה או שנאחרם הרבה, כי פירקאָוויץ ופינסקער נסתייעו לכל הפחות בְּשֵׁם· כי מצאו שם אבו נסי ושערו כי הוא אבי נסי זה כאשר חויתי דעת רש"פ ז"ל לעיל. אבל הדרך הממוצעת בין הקצוות אשר בחר לו אדמ"ו גראֶטץ נ"י לא ישרה בעיני, מאחר שאין שום קראי מזכיר את שם נסי לפני המאה הי"ב או הי"ג, ושתיקת הדסי היא נראית בעיני מכרעת יותר הרבה מעדות רושמי רשימות ומזכירי זכרונות המתים אשר הציגו את שמו אחרי שם ר' סלמון בן ירוחם.

והנני שומע רגש הקוראים את דברי אלה, כי הדסי לא הכיר את ספר „ביתן המשכילים והנבונים" המיוחס לר' נסי בן נח, והנני רואה כי המה מראים באצבע על כמה וכמה מקומות בתוך הל"ק אשר בהם כתב רש"פ ז"ל בלי שום גמגום — ומדרכי ענות צדקו להודיע את הקורא אם לבו חלוק עליו מסבת שום גמגום נגד השערת עצמו,— כי ספר אשה"כ חֻבר בדוגמת הספר ביתן המשכילים והנבונים של נסי שהיה מונח כבר לפני הדסי, והראה גם כן

 (אחר רשף לבקר.)

הוא, שֶׁכִּוֵּן להקדמת ספר מקמין (אשר הזכירו ר' בחיי) אשר קרא המעלה האמצעית של המדע „חכמת המוסר והשכל המאמצת דעות בני אדם והמנהגת להם דרך הבינה", ורק בזאת טעה כי הוא חישב שהמלות „המאמצת" וגו' הנה הגבלת מושג העטהיקא וכי הנה מטעם זה הוספת הכותב אשר לא הבין מלת המוסר על בוריה, ואדמ"ו החכם ראָזין נ"י בספרו: die Ethik des Maimonides צד בהערה כבר באר על נכון, כי כנים הדברים האלה בפי מקמין, וכי חכמות החשבון והמדות ודומיהן על פי חקיה הקבועים לעד אשר לא ירופפו הנה באמת „מאמצות, מנהיגות ומיישרות דעות בני אדם". והנה כבר נודע הדבר, כי שערו החכמים כמה וכמה השערות, איך נהיה הדבר המתמיה שיתרגם אדם מלת המאטהעמאטיק או הפראָפעדייטיק במלת מוסר, אשר לשמעו מיד תעלה העטהיק על דעתנו, ולא אספוק, כי צדקו דברי האומרים, כי הוא תרגום אדוק ומהודק על „רציאניה" בלשון ערבי אשר הוראתו: domano, exerceno, כלומר מוסר ומנהיל ברסן, ומטעם זה נקראו חכמית גיאומטריאה, אריטמעטהיקא, אסטרונומיאה, מוזיקא בשם כולל „אלעלם אלריאצי" — החכמה המיסרת באשר היא תשים רסן בהדעת לבלי שוטט הנה והנה, ולאשר כי בספר המקמין נמצא הפירוש הזה, שחכמת המוסר והשכל היא מאמצת דעות בני אדם ומנהגת להם דרך הבינה, לא אפונה מלאמר, כי הוא היה הראשון אשר בדא לו השם הזה, והבאים אחריו ראו כמה וכמה ערבוביות שיכולות לְהִוָּלֵד מִשֵּׁם זה וישימו תחתיו חכמת השמוש או הלמודיות או ההרגליות, ומטעם זה נכון להחליט, כי נסי דידן בכנותו חכמת המאטהע־מאטיק ורעיותיה בשם מוסר, מבלי הראות לנו סבת הכנוי הזה, כבר ראה שנשתרבב שם זה, ולכל הפחות תראה לנו מלת המוסר, כי מחבר שלנו חי אחרי דוד מקמץ.

המחבר התפאר כי הוא „שוטט בכל המדינות, ולמד לשונות, לבקש פתרונות, וכי כשיגע מצא מעט מהרבה מחקירה והגיון, בכל ספר ופתרון, יוני, ואדומי, ערבי (כן היא נוסחת כ"י גייגער והיא הישרה) וארמי", ואם נאמין לו כי לא מצא רק מעט מתוך למודיו, לזאת נאמין לו, אבל זאת לא נאמין, כי הוא יגע הרבה, כי לו יגע אזי מצא הרבה יותר מאשר מצא ולא הוכרח לשנות ולשלש דבר אחד ולהכביר במלים אשר רבם ללא תועלת ומעטם דברי חן ושכל טוב. אמנם על זאת הישתוממתי בקראי הדברים האלה על פי דעת החכמים שקדמוני, מה לבן דורו של ענן, מה לבן ארץ בבל ללמוד שפת אדום שהיא שפת רומא כדי להבין פתרונות? הכי אבה לדמות תרגום הוואולגטא לספרי תנ"ך? לפי דעתי בן דורו של ענן שחי או בבבל או בארץ ישראל כבר הגיע למדרגה היותר עליונה בחכמות אם הבין שפות העברים הערביים הארמים והיונים על בורים, והספרים הנכתבים באלה הלשונות היה בם די לרוות צמאון הכמהים לדברי מדע בימים ההם. אני אינני מאמין, כי נסי או מחבר ספר ביתן המשכילים והנבונים הבין בכל אלה הלשונות ודבריו המה דברי מתהלל על לא דבר,

ואלה הסימנים המראים כי מחבר ספר ביתן המשכילים והנבונים איננו מקדמוני הקראים העננים אשר ארץ בבל היא מולדתם:

המחבר בעצמו מעיד כי הוא ראה המשכילים הראשונים והאחרונים (ל״ק צד ל״ד), וכי ספרו זה הוא „אחרון לכל ספר שבארו בעלי הפתרונות” (שם דף מ׳), ואחרי הודאתו על המקדים להביא ראיה כי נסי קדמון ולא על מי שמאחר את חייו, ואם נראה כי בעל חלוק הקראים והרבנים הוא הראשון שהזכיר את שמו וכי בעל המבחר הוא הראשון שהביא דעה אחת משמו, אם נחליט כי חי לפניהם אבל לא בזמן כביר קדום כל כך מאחר שהקראים אשר היו לפני בעל החלוק לא ספרו לנו דבר אודתיו וא״כ על בעל דיננו להוכיח כי אין הצדק אתנו.

גם השתמש בכמה סגנונים הרגילים אחרי התפשטה ונפצה לשון המעתיקים את ספרי הפילוסופים מערבי לעברי ואשר מידם נבראו כמו „סוג כולל וסוג שפל” (ל״ק נספחים צד 7) וכדומיהם, וכאשר הרגיש בזה המבקר הגדול שור. ואמנם הוא טעה לדעתי בחשבו שאלה הוספות מאוחרות, וכי איזה הוא העיקר ואיזו היא ההוספה בדברים אשר לא יצאו מצורפים מכור בחינת ההגיון ואשר רק במקרה נערכו במערכת?

במנותו חלקי הדעת יצאו בערבוביא וכה הם דבריו: „והחכמה הזאת היא מתחלקת כמו שאבאר למטה, הא׳ הדעת והיא מתחלקת לשני חלקים, א׳ מהם דעת העליונה בשכל כמו שיראה בדעת אל עליון ומלאכים ונפשות ורוחות, והשני דעת המוסר והוא נחלק על ארבעה חלקים, הא׳ דעת הטפחות והמדה והב׳ דעת המספר והמנין, הג׳ דעת החבור והמזלות, והד׳ דעת העֻגבים והקולות, והשלישי מהם השכל התחתון כדעת ארבעה מטבעות (sic) הוא על ג׳ חלקים, הא׳ נהילת העדה כנהילת המלך למדינות וארצות, והב׳ נהילת בני הבית כנהילת המלך בני ביתו וקרוביו, והג׳ נהילת האיש לנפשו ביותר כנהילת האיש לנפשו וגופו”.

החלוקה הזאת, אשר איננה מסכמת עם חלוק המדעים אצל ר׳ דוד אלמקמץ, ר׳ בחיי, ר׳ אברהם בן דוד, ר׳ יהודה הלוי ורמב״ם, עד שאי אפשר לומר שמחבר דידן לקחה ממש מספריהם, תִּרְאֶה, כי לא נסה נסי זה בפילוסופיאה הרגילה אצל הערביים וכי לא שאב מימיו אפילו ממעין העכור של הפלאטאָנים החדשים, ויש לדון בקל וחמר שלא הציין בספרי אריסטו הכתובים יונית מעולם, כאשר יבין המבין מיד: המחבר פתח בחלוק החכמה העיונית וסיים בחכמה המעשית מבלי הרגיש כי לא ראי זה כראי זה, ובדבור אחד כולל חכמת הטבע עם חלקי הפילוסופיאה המעשית או האנושית או המדינית. ויען כי אין שינוי בין כ״י גייגער ובין כ״י פּירקאָוויץ בנדון זה אין לתלות השיבוש בסופרים כי אם בהמחבר, והשיבוש הזה מראה לנו, כי שקר ענה נסי בהתהללו על רב חכמתו ועל רב למודיו, ולא נאריך בדבר הזה אשר הוא פשוט לכל מבין, רק על אחת אעירה: כבר הראה ידידי דר. קויפּמאנן במקום הנזכר בטוב טעם ודעת כי לא צדק החכם שמיעדעל בדברו, כי כִּוֵּן ר׳ בחיי באמרו: „ויש מי שקראה (ר״ל חכמת השמוש) חכמת המוסר” אל ר׳ נסי בן נח, וְשִׁעֵר

הקדמונים. אשר רתקומם לנגד ענן וסיעתו. וספרו ערוך יותר הרבה נגד הענניים מנגד הרבניים, ואיזו לשונות בתוך הספר כמו סוג כולל, סוג שפל וכדומה נראות לשור כהוספות ממאוחרים.

שמיעדעל שיער, כי ר׳ בחיי בעל „חובות הלבבות המדבר בהקדמת ספרו מחכמת „המוסר״ אשר איננה הֶעתִיקע, כי אם חכמת „השמוש״ (הפּראַפּעדייטיקע) ראה כמו את ספרי הקראים בכלל, כן ספר נסי דידן בפרט, כי אצלו מצאנו המלה הזרה „מוסר״ תחת „שמוש״ או „הרגליות״ או „למודים״ 1).

ומאחרי אשר עד כה לא הוכיח איש שנסי בן נח איננו קדמון כל כך, ואיננו בן אבו נסי הידוע על ידי בעל חלוק הקראים והרבנים, לא יפלא שזכינו גם לרשימה (עפּיגראַף) אשר מצאה החכם ד״ר הרכבי בסלע היהודים בתוך אסיפת פּירקאָוויץ, ואשר הודיעני בהצ. ש״ר נו׳ 12, ואלה אמריה:

„בשם ה׳ אלהים אלהי ישראל אני העני נסי בן נח בלי און וכח מכרתי את ספר התורה התמימה הזה אשר כתב אבי נח יר״א ממשנה התורה בכל תגיה אשר היו בשנים עשר האבנים שהקים יהושע בגלגל לכבוד דויד הנשיא בן כבוד חסדאי הנשיא יראי אל ויקים עליו הכתוב דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל ובימיו יגלה אליהו ז״ל ותושע יהודה וישראל ותהיה השנה הזאת שנת ארבעת אלפים וארבע מאית ושמנה וארבעים שנת תישועת עולמים לכל ישראל שנת שלומים לריב ציון והיום יום המישי לשבוע חמישי לחדש אדר הזה יהיה יום סימן טוב סימן ברכה לקונה את מחמד עיני ומחמל נפשי ולי אני העני המוכר מפני עניות ודלות אלהי אבי יגדיל אחריתי מראשיתי בזכות אבותי הצדיקים זצ״ל אמן״.

כבר הכירו החכמים ר׳ משה שטיינשניידער בהמזכיר והרכבי (שם) כי הרשימה הזאת היא בדואה ועלי אין צרך להוכיח את אשר נגלה לעין החוקר בהרף עין, רק על זאת אעיר, כי הבודה כתב בכוונה „יראי אל״ תחת יר״א, שהם ר״ת: „ירחמהו אל״, כדי שלא נתפוש עליו, דלא יתכן שהכותב השתמש בשנת 688 למספרם, שהיא ל״ד שנים לפני ההגרה, בזכרון המתים, אשר בלי ספק נשתרבב אחרי התערב הערביים עם בני עמנו, כי „ירחמהו אל״ הוא כמו רחמה אללה הנהוג אצל בני ישמעאל 2). ולא מצאתי אפילו ברשימה אחת מכל הרשימות אחרי או לפני ספרי תנ״ך אשר המה בכתובים בבית העקד בפעטערסבורג ואשר העתיקו לנו החכמים הרכבי ושטראקק בהקאַטאַלאָג שלהם, שהשתמש שום סופר או מוכר בסגנון ירהמהו או ירחמם האל, והסבה לא נודעת לי מאחרי שהקראים אוהבים הסגנון הזה.

---

1) ראה מה שכתב על דבר חלוק המדעים אצל ר׳ בחיי ידידי ד״ר קויפמאנן נ״י בספרו Die Theologie des Bachja Jbn Pakuda, Wien 1874 bei Carl Gerold's Sohn צד 24 וצד 25 בההערה.

2) על דבר „ירחמהו אל״ ראה מאמר ראש המבקרים צונץ נ״י הנקוב בשם: Das Gedächtniss des Gerechten בספרו: Zur Geschichte und Literatur ובנספחים לל״ק צד 37 וצד 88.

נסי בן נח או לא יהי שמו כן, חי בין שנת 1149 ושנת 1294 למספרם, אחר רבי יהודה הדסי ולפני ר' אהרן בן יוסף בעל המבחר.

וטרם החלי להראות הראיות המאמצות את השערתי הזאת עלי להזכיר בקיצור דעת החכמים הנזכרים וראיותיהם.

ר' שמחה פינסקער ז"ל ראש המדברים בקורות בני מקרא חרץ משפטו על פי מה שמצא את שם אבו נסי — כלומר אביו של נסי — מוזכר בהרשימה של בעל חלוק הקראים והרבנים לפני עובדיה וענן, מכלל שחי איש ששמו נסי בדורו של ענן, ומיד שיער שהיה האיש הזה איש מפואר, ואם זכינו שהגיעו לידינו שירי ספר אשר סגנון לשונו המתנהגת לפעמים בכבדות יורה על קדמות מחברו אשר קרא את עצמו בשם נסי בן נח, באין חיל ולא כח, הנקרא רב אח (נוסח כ"י גייגער: אחי), או אני נסי המכונה רב אחא (נוסחת כ"י גייגער אחי), בודאי הספר הוא לאותו נסי אשר אביו היה אבו נסי בן דורו של ענן הזקן ממנו. ואם נוסיף לראות כי בסוף תקון הקראים נקרא ר' אחא אחד מתלמידי ענן, בודאי הוא הוא נסי המכונה ר' אחא מחבר ספר "בית הנבונים", "ספר הפלס", אשר ממנו למד יהודה הדסי לכנות את ספרו "אשכל הכפר", אשר גם קוטבו עשרת הדברים, בשם "ספר הפלס" ואשר הלך בעקבותיו בהקדימו לספרו שמנה למודים (בא"ב כ"ד) כאשר לקח מתוכו הרבה מן הלשונות והענינים (ל"ק צד רכ"ג) הוא היה ענני במקצת, כלומר אדוק בלמוד התלמוד כענן ומעורר ללמוד המשנה והתלמוד והתוספותות, וקראי במקצת ומזהיר על הטהרה בימי קדש "ועננותו" רבה על "קראותו". זאת תמצית דברי פינסקער הרחבים בענין הזה. פירסט העתיק כדרכו את כל דברי רש"פ ובחכה יתרה הרחיב הדבור בספור קורות חיי נסי, יען כי לא נפרץ לנו החזון על חיי ותהלוכות בני גילו של ענן, ונסי זה הוא מכביר במלין ומספר ברחבה — וזה פרי גדולו כי זקנתו טפחתו וגדלתו (גוע הורי ואני הייתי צעיר, טפחתני זקנתי בכלות כחה ובדמעות עיניה, ל"ק צד ל"ח). — רק בזאת נפרד פירסט מפינסקער, כי לדעתו אי אפשר שאיש, אשר שמו נסי, נקרא גם כן בשם ר' אחא, ומטעם זה הוא קורא ונוקד רב אַחַ, כלומר מדוכא ביסורין.

ואדמ"ו ומאלפי גרעטץ נ"י איננו מאמין לבעל תקון הקראים, כי רב אחא והוא נסי בן נח היה מתלמידי ענן, כי נסי חי לדעתו זמן כביר אחרי ענן; מאחרי שהוא מדבר כאלו קדמוהו הרבה מבעלי הפתרונות וממפרשי התורה, וזה אי אפשר בבן דורו של ענן. לדעתו חי נסי זה במאה התשיעית למנינם ומעמדו בתוך דת בני מקרא הוא מוסגל ומיוחד. הוא היה הראשון אשר הזהיר בעניני טומאה וטהרה, ואשר הגביה והרים תפארת הבית התפלה שהוא "מקדש מעט" למעלת "המשכן והאריאל" ובענינים הרבה נטה לרבנות ונראה כמתלונן על בני דת הקראים בירושלם אשר אצלם "מצא דברים נפרצים עד לאין מרפא".

גייגער הודיע רק שנוי הנוסחאות מתוך כתב יד שלו, ומאחר שלא ערער על דברי רש"פ, שתיקתו נראית כהודאה לו. לדעת שור היה נסי מן הקראים

עברה ולא רפתה ידי ולא נתנה מֹרך בלבבי, כי לפי דעתי האמת אתי אשר לה הנצח וההוד, ואקוה כי לא אבוש בדברי עם אלה החכמים כמו את אויבים בשער וכי יודו לי כי נצחתים בראיותי.

במאמרי הראשון היה המקום לקצר מחמת הסכמת כמה חכמים עם דעתי, אבל במאמרי זה עלי להאריך, יען כי דעתי אודות ר' נסי בר נח או אודות מחבר „בותן הנבונים" או „ספר הפלס", אשר רֹב הקדמתו נגלה לנו בלקוטי קדמוניות מצד ל"ז והלאה ובנספח הראשון, היא מתנגדת לדעות החכמים פינסקער, גייגער, פירסט, — זכרם לברכה — ודעות החכמים אדמ"ו גראֶטץ, שור, שמיעדעל — נרם יאיר — אשר כלם דברו אודותיו, ואשר אף כי המה הולכים איש איש לדרכו, כלם מסכימים לאמר כי הוא אחד מקדמוני הקראים או הענניים. ואני אומר, כי כל אלה החכמים שגו ברואה ובלא ראות, רצוני לומר, כי שגו בְהִגָלה למו סימנים מובהקים, המראים על אחור זמן המחבר ובתוכם הודאתו שהיא תעיד כמאה עדים, והמה עצמו עיניהם מראות — זולתי אדמ"ו החוקר הגדול גראֶטץ נ"י, אשר אחר את זמנו מטעם זה לעמת פינסקער ז"ל בפי' שנה, משך זמן אשר לפי דעתי היה יכול לחמשו לכל הפחות, כאשר נראה לפנינו — ושגו עוד באשר לא שתו את לבם טרם חרצו משפטם, לחפוש באמתחות הקראים, לא בתוך אסיפות כ"י אשר אינן פתוחות, אבל בספריהם הנדפסים ולראות מה ידעו ומה ספרו לנו הקראים, אשר דרכם להבין בספרי קדמוניהם ואשר נגלו למו מצפוניהם, מאת נסי בן נח, איזו הלכות נשנו על שמו בספרי יהודה הדסי, אהרן בן יוסף, אהרן בן אליה, אליה בשיצי, אשר מפיהם אנו חיין בדברי הלכות הקראים, או איזו כללים בעניני יסודי הדת הקראית או הענגית נעתקו ממנו לדור אחרון כמו מכל המלמדים הגדולים והמפוארים, ולמלמד גדול ומפואר חשבו כל אלה החכמים אשר הזכרתי את ר' נסי בן נח, כי אלמלי כן לא הכבירו עליו מליהם ולא עשוהו האחד לרע ותלמיד ענן, והשני למתנגד לענן, והאחר לסולל מסלות חדשות בתוך הדת הקראית, ועוד אחר לפילוסוף גדול אשר ספריו נודעו אחרי כמה מאות שנה לר' בחיי בעל חובות הלבבות, הגר בארץ היספניא.

ואחרי אספי ולקטי את כל מה שמצאתי על דבר ר' נסי בן נח בספרי הקראים, אחרי הביני בתוך ספרי ומאמרי חכמינו פינסקער (לקוטי קדמוניות מצד ל"ז והלאה, בנספח א' ובכמה וכמה מקומות עוד בתוך הספר), גראֶטץ (Geschichte der Juden Band V. Note 17, II, V.) פירסט, (Geshichte des Karäerthums I. P. 62 u. sf. שור (החלוץ ו' צד 69 וצד 70), גייגער (אוצר נחמד ד' מצד 9 והלאה), שמיעדעל במאמרו: Randbemerkungen zu לקוטי קדמוניות (במכ"ע פראַנקעל 1861), ואחרי העריכי דברי ר' נסי בן נח עם דברי יהודה הדסי, אשר על פי שויָם חרץ רש"פ ז"ל משפטו כי הלך יהודה בעקבות נסי, נתחזקה ונתאמתה אצלי הדעה, כי מי שכתב את הדברים הנודעים לנו ע"י ל"ק מצד ל"ז עד מ"א ונספחים צד ב' עד י"ג — יהי שמו

(עיין אורח צדיקים וויען דף כ"ה, ודמה לזה שטיינשניידער קאטאלאָג ליידען לכ"י וואַרנער 26, שמחבר ס' הרעיון כותב: גמרתי שלמתי דת' י' הדברים)! לבן קוריש יהודה ז"ל נמצאו תהפוכות ההגדות אשר בתלמוד. ואין אנו יודעים לפתור הדברים האלה, אם המחבר הקדיש הספר הנזכר לבן דורו או לבן דור הקדום, אם היה בן קוריש איש ברית המחבר, ר"ל בן דתו הקראית, או מבעלי ריבו הרבנים, וגם נפלא בעיני, מדוע בא שם העיקר "יהודה" אחר שם המשפחה "בן קוריש", וכדומה בעיני, שמלת "יהודה" נוספה מהסופר המעתיק, וכבר שחרתי פני החכם ד"ר הרכבי לחפוש בכ"י פעטערסבורג על אודות הדבר הזה.

במקום אחר כבר שערתי כי אפשר שהי איש קראי, שמו בן קוריש, ואולי גם יהודה שמו, אבל הוא איננו יהודה בן קוריש המפורסם, אשר כל הדורות החזיקוהו בחזקת רבנות, ודברי טוביא או ר' ישועה באוצר נחמד נראים כהסכמה להשערתי זאת, כי מה לטוביא או לר' ישועה עם ר' יהודה בן קוריש בן דורו של ר' סעדיא גאון? יהיו הדברים האלה איך שיהיו, דבר זה ברור בעיני, כי רב יהודה הדסי לא החזיק את רב יהודה בן קוריש בחזקת קראי ולא הכיר קראי אחד אשר שמו ר' משה הכהני, ואשר דבריו היו היסוד לא"ב ש"ל — של"ד כי אלולי היתה כן, כי אז הדסי בתמו עם משכיליו היה מראה לנו את המעין אשר מתוכו שאב מימיו, ושתיקתו היא עדות גלויה, כי ר' משה הכהני לא היה קראי מפורסם בשם חובר חברים מחוכמים בימיו. דבר שפתים אך למותר, כי בצאתי להלחם עם רש"ף ז"ל, הן במאמרי זה הן במאמרים הבאים, לא כונתי להקטין ערך חכם גדול כמהו, אשר דרש טוב לעמו ולחכמת ישראל, ואשר כלה כל ימיו בחקירות נשגבות, הלא ידוע כי בדק הבית הוא מן ההכרה, וההכרה לא יגונה, היום עת לעקור נטוע בקורות ספרות הקראים, ואם תֵּתם ונשלמה מלאכת החפוש והבקור בבתי עקד פעטערסבורג, ליידען, פאריס, אָקספָאָרד, וויען — אז תקרב עת לטעת.

תם המאמר הראשון.

(מאמר שני)

ר' נסי בן נח.

כאשר יצאתי במאמרי הראשון לקראת רש"ף ואחזות מרעהו על דבר ר' יהודה בן קוריש, ראיתי חכמים גדולים מימיני ומשמאלי, אנשי השם היו בעוזרי, ובחברתם מצאתי גם לי און וגם בנפשי הרהבתי עֹז לחוות דעתי בלי אימה ופחד, עד כי הושעתי את יהודה מפי אריות, הלא המה הקראים אשר פיהם לא יאמר הון בבלעו אוגרי אגרונות ובעלי הדקדוק הקדמונים, אשר במחתרת עשום לבני דתם, וכמה מאות שנה אחרי מותם הסתירום תחת כנפיהם; אמנם הפעם אני נשארתי לבדי ומהחכמים אין איש אתי, כלם עומדים מנגדי ואין אף אחד בצדי או מגן בעדי, ובהניפי ידי היום לתנופת מלחמה עם כל החוקרים אשר חקרו לפני בספרות הקראים אחזתני רעדה, אמנם הרעדה השה

ומאחב"י שלא הזכירו לא אהרן בן יוסף, ולא אהרן בן אליה, ולא אליה בשיצי הלכה קראית או יסוד דת קראית מישם ר' יהודה בן קוריש איננו זע ומתחלחל לקול עלה, שהביא אבן ריש"ף, ולא אתן שתעקר שיהה בטלה של שום קראי העתקה שלמה שלנו, שבן קוריש המנקד והבלישן, שהזכירו אבן עזרא היה רבני ולא קראי.

אוהב אמת באשר הוא אמת כמני בל ימנע מקוראיו דבר, אף אם נראה כמכחיש לדעתו ולדבריו, ומטעם זה אערוך לעיני הקוראים דברי רב טובא המעתיק (או ר' ישועה?) באוצר נחמד (כ"י Opp. fol. M. S, 26 בבית העקד אָקספֿארד דף צ"ח) — אשר העירני עליהם החכם ד"ר שטיינשניידער נ"י ואשר העתיקם לי ידידי ד"ר ד. ה. מיללער נ"י המתגורר כעת בבריטאניא — ואלה הם: אבל מצאנו קהל מן הרבנים אשר היו תופשים בחזק להצדיק אלה ההגדות והיו מתחזקים בדת הרבנים כי החליפו לרבנים והניחו דתם ונהיו קראין והניחו דת הרבנים ואינם מצדיקים לא הירושה ומתחזקין בדת הקראין, וגם ישובו ויכזיבו להגדותם, ויוציאו סודות התלמוד, ותועבות אשר בו כתו' ואינם יודעים אותם עם הארץ, כי לו היה יודע עם הארץ מה כת' בתוך משנה ותלמוד מן התועבות שאמר על ד' ועל נביאיו היו סוקלים אותם. והפישו בספר אשר הקדשתי עשרת הדברים לבן קוריש יהודה ז"ל ותמצאו תהפוכותיהם שאמרו. ובזה יש ראיה גלויה כי הם אינם ודאי בבירור ידיעת צדקת אמתת אלה המגידים, כי לו היו יודעים ודאי בבירור זה לא היו נעתקים מן הרבנים אל הקראים ונהיו זולת מצדיקים להם".

בהשקפה ראשונה נראה כי אלה הדברים מגידים או מראים, שבן קוריש יהודה ז"ל היה אחד מאלה הממירים דתם הרבנית לקראית; אכן אין הכרח לזה, כי משמעות הדברים לא תגד יותר רק כי בספר אשר הקדיש (מחבר אוצר נחמד) עשרת הדברים עשרה מאמרים? או "עשרת הדברים" כאשר חברם ר' ישועה

בשם "אגרת התשובה" (גוזלווא בשנה לא נודעת) הנוסחא היא ישרה כאשר הגהתי. עיין הקאטאלאָג של כ"י העבריים בבית העקד ליידען מאת ד"ר שטיינשניידער צד 198 הנה לפניך מערכת שמות הספרים הקראים המוהלטים שנזכרו באשה"כ, היא מדויקת כפי היכלת בספר גדול וארוך אשר אותיות דפוסו מטושטשות, ואולי יפקד: כמה שמות או כמה מקומות, אמנם אקוה כי החסרונות יוכלו להמנות וכי מספר המה. ואלה שמות הספרים שהם לקראים מוהלטים, אשר בא זכרם באשה"כ: אוצר נחמד (ל"ג צ"ה קפ"ז רמ"א) גבולים (ל"ג) אולי הוא ג"כ חכמת גבולים (צ"ה) דקדוק של ר' סהל (קס"ז) הדתית (ל"ג צ"ח) אולי הוא חלק או יותר כולל "מזכרון הדתות הנודע ספר נעימות" (קצ"ח), ויקרא הגדול (ל"ג קפ"ז) כתב אתלמייז (רנ"ח) מאור עינים של טברני (קע"ג) מאירת עינים (סתם וכנראה הוא עוסק בעניני המחקר רעליגיאָנספילאָזאָפֿיע) (ל"ג צ"ח) מאירת עינים ספר תרוגי (צ"ל תורגי) קס"ז) מהכימת פתי (ל"ג צ"ח) ספר המצות (רנ"ח) מרפא לעצם (ל"ג צ"ח) מתוק לנפש (ל"ג צ"ח) ספר נעימות אלמוהתמוי (צ"ל אלמהתוי) (ל"ג צ"ה) הניצנים (רנ"ה) קפת הרוכלים (רנ"ח) שער הצדק (רנ"ה) תורת כהנים המלמדים סהל ויפת ודוד הנשיא ובן יפת (רמ"א) תרין בתרין ושל המחבר) (קס"ג קע"ג) ומבלעדי אלה ספרים כוללים בשמותם כמו ביאורי התורה, ספרי המצות של משכילים, ספרי בעלי הלשון, ספרי או תיקוני הכמי הדעת וכדומיהם בכמה מקומות אשר אין צורך ואין תועלת לציינם.

ספר המצות (אשר אודותיו גלה רש״פ דעתו בנספח י״א ואשר הפין לייחסו לר׳ טוביא, ואני מייחסו באבן רש״פ לר׳ יהודה הדסי מטעמים אשר אבאר במאמר אחר) בעזבון רש״פ אשר בביה״מ וויען נומ׳ 45 דף מ״ד ע״ב של העתקות הכ״י ומצאתי שם: ואזכיר לך הנה כ״ד שאלות והם לפת הלוי המלמד הגדול יר״א והם דומים ממש לכ״ד שאלות הראשונות מהל״ו אשר נזכרו בתוך האש״ה. הרי שהזכיר הדסי שתי פעמים את שם ר׳ יפת, יען כי נגרר אחרי דברם ולא הסתפק ברמז על המשכילים בכלל. וזה דרכו והליכתו עם רבי ישועה המלמד הגדול בענין העריות (עיין א״ב של״ד אות ג׳ ועיין ב„בטוב״ אחרי א״ב של״ח) ועם ר׳ סהל בעניני דקדוק והמדות שהתורה נדרשת בהן. (בא״ב קס״ה, קע״ג והסמוכים).

והנה מאחרי שמצאנו שר״י הדסי, אשר לפניו נגלו תעלומות כתבי וספרי הקראים, שנוסדו ונחברו בד׳ מאות הראשונות אחרי ענן, ואשר ספרו אשה״כ אם הוא רצוף מדבריהם כמאבני משכיות, כמו כן הוא רצוף אהבה ומלא מַזְכֶּר שמותם, 1) לא הזכיר את שם בן קוריש בענינים המבדילים בין ״רבנים וקראים

1) אלה שמות הקראים הוודאים אשר נזכרו באשה״כ על פי סדר א״ב: אבו יעקב בן? יצחק בהלול או גהלול (קצ״ז) הוא „יצחק בן בהלול הוא אבו יעקב״ (רל״ו). בנימין (מ״ז רל״ו רנ״ו) בן משיה (רנ״ז) דוד הנשיא (רמ״א רנ״ו) דניאל בן משה (קכ״ו רל״ג רל״ו ר״מ רנ״ו רפ״ז ש״ה שע״ז) מברני (יהודה בן עלן) (קע״ג, רנ״ז) טוביא (קפ״ז) הוא טוביהו (רפ״א) יאשיהו (רנ״ה) יוסף הזקן (סתם והוא הרואה בהחלט גמור) (ק״ע) יוסף המלמד (סתם) (רל״ו) יוסף אלקרקסני (רנ״ה של״ה) יוסף בן נח (קס״ה קס״ט) יוסף הרואה (ש״א) (שמו נפל בהחלט כמו ששער רש״פ בצדק בא״ב רנ״ה) יפת (מ״ז ס״ב קע״ח רי״ג רי״ז רל״ט רמ״א רנ״ז כמה פעמים) ישועה סתם והוא רבי ישועה בן יהודה (רל״ו של״ז ושל״ח כמה פעמים (ישועה בן אברהם (רנ״ח) ישועה בן אהרן (רנ״ח) לוי הלוי הנודע ישיך בן (או אבו?) סעיד רנ״ז), אולי הוא „אף שיך בן או בו סעיד הלוי״ (קפ״ז) „וסעיד (בו סעיד) בן יפת הלוי״ (קס״ח) „ובן (או בו?) סעיד״ (ר״א) „ובן יפת״ (סתם) (רמ״א) מצליח (מ״ז ס״ב) ר׳ נתן (אחי המחבר הדסי) (קס״ח) סהל (קס״ז קס״ה קס״ט ק״ע קע״ג קע״ה ר״י רי״ג רמ״א רנ״ז) ענן (כ״ג קמ״ז רל״ו רנ״ו ש״א). „הכהן״ כתם ואין בידי כעת להכריע בהחלט אם הכונה למצליח או לסהל בנו, ואחרי רבים להטות כי הכונה לר׳ סהל (קס״ט ר״א): לוי סתם ואין בידי להכריע אם הכונה לר׳ יפת או ללוי בנו (קס״ט). אם אבו יוסף הזקן המוזכר בא״ב קס״ה, ואשר אודותיו שער אב רש״פ (ל״ק נספחים צד 64 בהערה) כי הוא ר׳ יעקב הזקן אלשיך הוא קראי, או לא, לא נגלה בהחלט שם „גנאי ברוך„ לא העליתי כי לפי דעתי אשר גליתיה במאמרי הנזכר (מצד י״ג והלאה Karäische Studien) איש אשר שמו כן לא היה ולא נברא, כי אם בכה דמיון של זיפן. אולי יפלא בעיני הקורא מדוע לא הזכרתי שם „ר׳ ישועה מלמד קהל אנא״, אשר לפי דברי רש״פ (ל״ק נספחים צד 64 בהערה מוזכר שמו „בראבתי״ (אשה״כ דפוס גוזלווא 125 ע״א) „בלשון המושחת כפי הנראה״. אמנם רש״פ לא עיין בזה יפה, ותחת „כבר אסרה אליפנו ומשכילנו ישועה הזקן נ״ע אנא ואקח בעינינו באבותינו״, דברים אשר אין להם שחר גם אחרי אשר נתקן ע״פ רש״פ „מלמד קהל אנא״, צריך שיקרא „לעלה איננה הזקה בעינינו״, ולזה כוון הדסי באמרו להלן: ועל זה אמרתי כי היא „עלה איננה הזקה בעיני״, כאשר יבין הרואה בתוך אשה״כ, ורש״פ נגרר בזה אחר דברי ידידו אב״ן רש״פ כאשר ראיתי בתוך עזבונו מבלי הבין בספר אשה״כ. והשיבוש עלה לכמה נוסחאות של אשה״כ, כי גם בתוך הכ״י בבית העקד וויען אשר יסודו משונה מיסוד הדפוס מצאתיו, אבל „בתשובות העיקר״ אשר היא כמה פעמים בכ״תבים בתוך אספת Warner בעיר Leyden, ובפרט בכ״י ווארנער 17, 41 ואשר באה גם לדפוס

(אחר רש״פ לבקר)

קַרְיש בהמשך שלא הבינו רש״ף על בוריו, כי הדברים: ״וכאשר זכר משפטם באשת האח ואיש אשר יקח את אשת אחיו נדה היא ידענו כי הקרובות יאסר זווגין (צ״ל זיווגן) כאשר תאסר שכיבתן מדברי רב יהודה בן קֻרֵיש אשר התורה יורֵש והפשט מבאר וּמְפָרש המה דברים בפני עצמם, אשר אין להם שום יחוס וצרוף עם ״מה שאמרו בעלי הקבלה וגו׳״, כי לא ראי זה כראי זה, כאשר יבין כל קורא הדברים בדיוק, ודברי רב יהודה בן קוריש, כי זווג הקרובות אסור כאשר שכיבתן אסורה הוראה שיצאה לו מפי משמעות הכתוב (ויקרא כ׳ כ״א) לא לבד שאינם מתנגדים לקבלת בעלי הקבלה, כי אם כלם מתאימים עם ההלכה הידועה שאפילו ההעראה אסורה בעריות כנדה שמפורשת אצלה את מקורה הערה.

מעתה אין שום ראיה שקראי קדמון אשר חי לפני ר׳ יהודה הדסי (במאה הי״ב למספרם) העיד על בן קוריש שהיה מבני מקרא, וגם ר׳ יהודה הדסי בעצמו לא חשבו כבן דתו הקראית, וא״ת הרי בא״ב רמ״ג הוא מכנהו ״משכילי״, אז הלא אענה, הרי בא״ב ס״ו הוא כותב בנגוד לזה: ״מלמוד משכילי נ״ע ומבאור יהודה בן קוריש״ — נוסחא המתאמתת ע״י ר׳ אהרן בן אליה בעץ חיים (ed. Delitzsch p. 46) — כי לפי דעתי אין מכל אלה ראיה לא להחליט ולא להכחיש, כי את כל אלה ידי הסופרים המעתיקים עשתה ובחנם תפש החכם שור (הלוץ מחברת ששית צד 69) על ר׳ יהודה הדסי בדבר הזה, כי אם זאת אשיבה: לוא חשב ר׳ יהודה הדסי את רב יהודה בן קוריש לקראי ולוא היה לפניו ספר אשר מתוכו נִכָּר שבן קוריש התנגד לבעלי התלמוד, ספר אשר מטרתו להסיר ולהמיט אשיות הקבלה, כאשר לפי רעיון רש״ף היתה מטרת החבור אשר מתוכו קצר ר׳ משה הכהני או אשר העתיקו מלשון ערב לשפת עבר, (ל״ק נספחים צד 67 הערה ד׳) מדוע לא הוציא את שם רב יהודה בן קוריש על דל שפתיו בריבו עם בעלי ריבו ״הריבונים״ בגופי תורה אשר יש בהם הבדל דתיי בין ״בעלי מקרא״ ואנשי הקבלה ומדוע הזכירו רק בדברים השווים לכל נפש ישראלי, יהיה קראי או תלמודיי, המבין כי לא דברה התורה ולא דברו הנביאים דברים גשמיים מאת הבורא כי אם דרך מליצה וכדי לשבר את האזן, (א״ב ס״ו ורמ״ג) הלא ראינו כי כאשר הודה הדסי דרך כלל בענוה צדק, כי ״לא מטדעי לבבו כי אם מדעת אלופיו משכיליו הוא מגיד״, ורק ״שגג וטעות אם ימצא באמרותיו לא הוא מלמוד מלמדיו ומשכיליו כי אם מקוצר דעתו ודוחק צרותיו״, (א״ב כ״ג) כן בכל ענין וענין פרטי הוא מזכיר ומברך בפרט את שם רבו מאלפו בשטה ההיא. לדוגמא אציג פה דבריו בא״ב רי״ד: ומעט דברתי למללה, מאשר הורוני ולמדוני משכילי נ״ע חכמי תושיה ופלילות אלהיך. . יחד בענין זו נזכיר שאלות של ענין זו והם למשכילי יפת הלוי המלמד הגדול אבועלי יר״א בגורלי, ואחר השאלה הד׳ הוא אומר ״כדברי (בכ״י על דברי) המלמד יפת הלוי ירחמהו אלהיך״, ואחרי גמרו את השאלה הל״ו (בא״ב ר״ך) הוא מסיים: ״תשובות ושאלות שהזכרנו אלה לענין זו מתורת כהנים מעט מהרבה, כי מי יוכל לספר ולבאר כלל דברי ראיות משכילי נ״ע וחקור ודרוש בספריהם ותמצאם הרבה, ודמיתי לזה את

החוקר הגדול גראֶטץ נ"י והחכם המנוח פּירסט, נתעקש ונתפתל בענין בן קוריש וההערה י"ב של "לקוטי קדמוניות" היא תַרְאֶה דרך אשר לא ידרוך בה כל חוקר ומבקר בלי משפט קדום, וכבר שדו בה נרגא החכמים שור, גייגער. שטיינשניידער ונייבויער מכמה טעמים, אמנם כל אלה החכמים לא הרגישו במה שהראינו, כי כל הדברים המתנגדים לתלמוד שמובאים בל"ק לקוחים הם מתוך האשה"כ, ואם רש"ף ז"ל קרא בקול גדול: "אמנם עתה הוא ברור כשמש שר' יהודה בן קריש קראי גמור היה לכל דבריו שהיה חולק על התלמוד בפומבי כנ"ל" (ל"ק נספחים צד 180) כבר בא השמש וכבר נחשכו המאורות, החכמים גייגער, שטיינשניידער, ונייבויער נסתפקו באמתת מציאות משה הכהני שהיה קראי ושערו כי קראי זיפן אחד נתעטף בטליתו של המדקדק הגדול ר' משה הכהן גיקטליאה כי הוא נזכר בשם ר' משה הכהני הנקרא "אהרוני" בספר כליל יופי של ר' אהרן בן יוסף הקראי, המה יצאו להלחם נגד רש"ף מתוך החלק הדקדוקי השום בפי ר' משה הכהני (בל"ק צד 69, 70) ושערו כי כמו שלא כתב קראי קדמון את זה, כמו כן לא העיד קראי קדמון — אשר שמו משה הכהני — על התנגדות ר' יהודה בן קוריש לתלמוד ולבעלי הקבלה, ואני הוכחתי בלי אמצעות, כי מעולם לא יצא קראי קדמון, יהי שמו איזה שיהיה, להעיד שר"י בן קוריש קם מנגד לרבנים, ואם יטעון הטוען כנגדי, הן הראיתני כי הסגנון שהשתמש בו רבי יהודה בן קוריש — על פי עדות ר' משה הכהני — הוא בעצמו סגנון ר' יהודה הדסי בעל אשה"כ, ואין לחוש "שמא אתרמי" ששני מתנגדי התלמוד השתמשו בסגנון אחד, ובודאי לקח אחד את דבריו מחברו, אבל עוד יש כמה תפונות וכמה ספקות, מי לקח ממי? אתה אמרת כי הדברים לקוחים מתוך אשה"כ, אולי נהפוך הוא, אולי לקחם הדסי מתוך ספר בן קוריש, כמו שבאו דברי רוב רבותיו הקראים הראשונים לתוך סדרו ולפעמים בדבריהם ממש? אדרבא, הסכמת ר' משה הכהני עם ר' יהודה הדסי תחזק את היסוד אשר בקשת לקעקע, היא תעיד, כי לקח הדסי דבריו מתוך ספר מי שקדמהו כדרכו תמיד לצאת בעקבי "משכיליו", "מאירי עיניו" ומדריכיו בדרך הלך! אז אענה אף אני חלקי: "בראשונה יש להסתפק אם לא ברא אבן רש"ף את הדברים אשר שת בפי ר' משה הכהני הבדואי כל עיקר, כי מעולם לא ראה ר' שמחה פינסקער את הכ"י אשר בסופו נמצא כל מה שהשמיענו בנספח ו"ו, רק רעו הגיד לו כן באגרתו אשר ראיתיה בעזבון רש"ף המונח בבית המדרש פה עיר וויען, ואם תמצא לומר שנמצאו הדברים בכ"י ישן כמה מאות שנים, אז יש לאמר: כשם שייחס הכותב דברים שהם לר' יהודה חיוג ז"ל לר' יהודה בן קוריש, כאשר הבין כבר רש"ף, או מחמת חסרון ידיעה או מרצון לעשות ר' יהודה בן קוריש לקראי מוחלט, כן ייחס דברים שהם לר' יהודה הדסי לר' יהודה בן קוריש או מחמת חסרון ידיעה או מרצון, אולי מצא בהנוסחא אשר היתה לפניו ואשר אחריה העתיק: "והנה קצרנו דברי יהודה" ולא יותר — ואלה הדברים כנים ונכונים, כי באמת כל מה שקדם נקצר מדברי יהודה (הדסי) אמנם הוא הוסיף משלו "בן קרש נ"ע", יען כי מצא מכבר, שנזכר רב יהודה בן

לבני ראובן ושמעון זו בת בתו של ראובן וזו בת בתו של שמעון, והן אחיותיו כל אחד ואחד מן האב האסור לזה מותר לזה לעולמיך: נגדו גם האסור לזה מותר לזה, ואחותה שהיא יבמתה או חולצת או מתיבמת, ובני מקרא משכילי נ"ע אמרו בזה, הלא זה היסוד על תהו נעתמת ועל בהו נסתמת, ונטה עליה קו תהו ואבני בהו לעיניך: מתחלת הדבר התירו בת בתו של אח לאח, ואחריתו האח מיבם או חולץ בת בתו של אח, הלא כל זאת גלוי ערוה וטמאת מרד בה' ושומע זאת יאנה, ויכה כף אל כף ויאמר האח, ועוד שאמר אמו אנוסת אביו כיצד בחכמתיך: ליעקב שאנס שתי אחיות והוליד מהן לוי ויהודה ונשא שתיהן לראובן ושמעון, מתו ראובן ושמעון בלא בנים, ונפלו לבני יהודה לידי חליצה ויבום כהלכותיך: כי זאת אמו אנוסת אביו של לוי וזאת אמו אנוסת אביו של יהודה, אחותה שהיא יבמתה איכא דהויא לה אחות אמה יחידה, ובני מקרא משכילי נ"ע אמרו גם בזה לא בחר ה' אלהיך: יען כי התירו אנוסת האב ולא דבר ה' כי ולא יגלה כנף אביו צוה ה', רמז לאנוסה ומפותה תורת ה' שכבר נאמר לא יקח איש את אשת אביו מפי ה', ולא אמרו נירא נא את ה' אלהיך: טענו עוד ואמרו ר' ישמעאל ור' עקיבא ור' פלוני ור' פלוני עדיפים הם מנביאי ה', הלא כן בזה דבר ה', אל תגעו במשיחי ולנביאי אל תרעו אתם אויבי, ועוד אמרו תנו רבנן יש חולין אמו מספק לעיניך.

ג' (של"ד) עוד שאמרו אנוסת האב ואנוסת הבן בחיי האב והבן אסורות ולאחר מיתתם מותרות, מי שמע כזאת להורות, אם בחייהם אסורות, גם לאחר מיתתם אסורות לדורותיך: פירוש זה אם תתלו אותו במדרש שדרשו, אנס אשה מותר לישא בתה ואפילו בחיי אמה מדאורייתא אבל מדרבנן בחיי אמה אסור שיגשו, אבל לאחר מיתתה מותר עליך: צדקו משכילי עליהם ואמרו מנין הם אומרים שהתורה התירה לישאת האדם בת אנוסתו, הלא ידעת אם לא שמעת לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו, וכתיב אל תוסף על דבריו פן יוכיח בך ונכזבת לעולמיך: קראו אם היא מותרת בחיי אמה מן התורה, למה אמרתם בחיי אמה אסורה, והתורה לא כן דברה, והמצוה לא כן סדרה, אך כי אם סרר ישראל כפרה סוררה, ממרעה רועיך.

שפטו נא למראה עיניכם, קוראים נכבדים, אם לא צדקתי בדברי, כי כל הדברים המיוחסים בלקוטי קדמוניות לרבי יהודה בן קוריש שווים ודומים ממש לדברי ר' יהודה הדסי באשכל הכפר (א"ב, ש"ל, של"א, של"ב, של"ג ושל"ד) זולתי שנוים קלים אשר אין להם ערך, כמו שנחלף תואר "משכילי" אשר רצה בו הדסי "לבני מקרא" וקצרת הנוסחא הרבה פעמים ורק לפעמים מעטים הוסיף המקצר "נופך" משלו, יסֻמנו אותיות הראשונות של תיבות שקר סופרים (כלומר ש"ס) אשר לא ראיתי באשה"כ נקוד עליהם, לא בהוצאת הדפוס ולא בכ"י בבית העקד אשר לקיר"ה בעיר וויען, עד כי יתכן לשפוט, שכל הדברים המיוחסים לר' יהודה בן קוריש נקצרו מדברי ר' יהודה הדסי באשה"כ.

לכל חוקרי ספרות הקראים ידוע, כי ריש"ף ז"ל, אשר בעקבותיו הלכו אדמ"ו

מקרא אמרו גם בזאת לא בחר ה', כי התירו אנוסת האב ולא דבר ה', כי ולא יגלה כנף אביו אשר צוה ה', רמז לאנוסה ומפותה בתורת ה', שכבר נאמר לא יקח איש את אשת אביו מפי ה', ולא יאמרו מה ענה ה', ומה דבר ה', אלא אומרים ר' פלוני ור' פלוני עדיפים מנביאי ה', ועל כמוהם נאמר הכהנים לא אמרו איה ה'.

ג) ועוד אמרו ת"ר יש חולץ אמו מספק וכו' וכו', ועוד מה שאמרתם שאנוסת האב ואנוסת הבן בחיי האב והבן אסורות ולאחר מיתתם מותרות, מי שמע כזאת להורות, מרוכבי אתונות צחורות, אם בחייהם אסורות ולאחר מיתתם ג"כ אסורות לדורות, ואם התליתם זאת במדרש שדרשתם אנס אשה מותר לישא בתה ואפילו בחיי אמה דאורייתא, אבל מדרבנן בחיי אמה אסור, לאחר מיתתה מותר, ובני מקרא אמרו מנין אתם אומרים שהתורה התירה לישא בתה של אנוסתו, הלא ידעת אם לא שמעת, אל תוסף על דבריו פן יוכיח בך ונכזבת, ואם היא מותרת בחיי אמה מן התורה, למה אמרתם בחיי אמה אסורה, והתורה לא דברה, והמצוה לא אמרה, כי סרר ישראל כפרה סוררה, והנה קצרנו דברי יהודה בן קריש נ"ע.

שצרת בתו פטורה כך צרת צרתה פטורה, ואפי' הן מאה בימיך: תמכו בהם משכילי בני מקרא נ"ע, אמרו הנה בתחלת דבריהם, התירו בת האח וילדי תולדותיה וקבעו זאת ההוראה ללמדה את בני ישראל ולשומה בפיהם, להרבות זרע זנונים בתוך קדושיך:

(של"ג) תחת זאת וכזאת שנאו דעת ויראת ה' לא בחרו, והרבו פסולין בישראל, מן התרות העריות והתרת נדות וזבות מקורן הערו, ועליהם כתוב ערות אב גלה בך, טמאת הנדה ענו בך במשכבך: שבפירוש ט"ו נשים עוד הורו, בתו כיצד, ראובן ושמעון אנסו אשה אחת זה הוליד ממנה בת וזה הוליד ממנה בת ונשאו הבנות האלה ללוי ויהודה כך קבעו וגזרו, בכל דורותיך: רחשו כי לוי ויהודה אלה שני האחים שנשאו לבנות ראובן ושמעון אחיהם, מתו בלא בנים מהם ונפלו נשיהם בנות ראובן ושמעון לידי חליצה לפני ראובן ושמעון אביהם, זו בתו של ראובן מאנוסתו אסורה עליו ומותרת לשמעון וזו בתו של שמעון מן אנוסתו חמורה עליו בפירושיך: קשה ואסורה היא בתו עליו ומותרת לראובן, והן אחות מן האם, ואי אתה מוצא אלא באנוסין, אבל בנשואין בין שנשאת לראובן, אינה יכולה להנשא לשמעון אחיך: צדייתו שהיא אשת אחיו ממש, ובתה אז אסורה לראובן שהיא בת אשתו ממש, אבל בת אנוסתו מותרת לו בלי כחש, ת"ר נשא אשה אסור לישא בתה, אבל אנס אשה מותר לישא בתה כהלכותיך: פלילי התורה בני המקרא משכילי נ"ע אמרו להם הלא יסוד בניניכם התרת בת האח לאח אשר התרתם למנין, נשחת הענין כמו השחתת הבנין, לעיניכם ולעיני כל בעל דעת ושכל חכמה לו לקנין, ובסופו התרתם בת האנוסה לישא אונסה בתה האם ובתה לפניך: עברו במצות ערות אשה ובתה, בת בתו, כיצד נכרי שנשא בתו של ראובן ובתו של שמעון והוליד מזו בת ומזו בת ונשאו אלה הבנות ללוי ויהודה כל א' וא' לבעלה אחי ראובן ושמעון אבותיך: סולקו ועברו מן העוה"ז ונפל,

שקולה כמלת לשמור לנצור גדודה,
וכנגדה מלת לתפור, לנדור צמודה,
ולעמתה מבטא לבצור, לקצור לפניך:
נגדה מאמר לזכור, לגמור, למולה דברת
לשבור, וכלם ודומיהם לשון יחיד בבינתך,
ואיכה תאמרו חכמים אתם וסופרים,
וקראו שמם סופרים שספרים ומחברים
ומחשבים דבריהם באזניך, להפליא
דבריהם לפניך: סומכים ומדבקים ומחברים
דבריהם, כמו ט"ו נשים פוטרות צרותיהן
וצרות צרותיהן, וט"ו כרת בידי שמים
מוסרים במשפטיהם בתוך עמיך: עונים
ואחת עשרה מיתות בידי שמים סוגרים,
ואומרים ומתהללים כי תורת ה' הם ובזה
הם מתפארים, וירמיהו ע"ה נבא עליהם
אכן הנה לשקר עשה עט שקר סופריך:
פנו בפירוש צרתה וצרת צרתה בט"ו
נשים כמה נאצות גדולות, אמרו מהן
שהוא חולץ לאמו מספק וחולץ לאחותו
מספק וחולץ לבתו מספק שגגות, בתוך
עדתך: צפצפו כי מהן עוד שבאין אליו
אמו ואחותו ובתו, עד סוף ט"ו נשים
לידי חליצה והן פטורות מתורתו, וכל
הבנין הזה הוא שוא ותפל ומדוחים לעיניך:
קביעת פירוש לצרור שמו עקריו לכל
תוצאותיו, ועל היתר בת אח ובת אחות
ובת אשת אב תכונותיו, ועל התר אנוסת
אב ומפותתו תולדותיו, לכן לא נאריך
בפירושו באזניך: רצון וחפץ מעט
מיסדותיו אזכיר לבאר עליה ארח
עקלקלותיו, באיזה צד פוטרות צרותיהן,
היתה בתו או אחת מן העריות האלה
נשואה לאחיו בקדושיו ולאחיו אשה
אחרת ומת לעיניך: שפטו כשם שבתו
אסורה עליו ופטורה, כך צרתה אסורה
עליו ופטורה, הלכה צרת בתו ונשאת
לאחיו השני ולו אשה אחרת ומת, כשם

ט"ו נשים, בתו באיזה צד, ראובן ושמעון
אנסו אשה אחת, זה הוליד ממנה בת
וזה הוליד ממנה בת, ונשאו הבנות ללוי
ויהודה, ומתו לוי ויהודה בלא בנים ונפלו
לפני ראובן ושמעון, זאת בתו של ראובן
מאנוסתו אסורה עליו ומותרת לשמעון,
וזאת בתו של שמעון מאנוסתו אסורה
עליו ומותרת לראובן והן אחיות מן האם
(בכ"י מן האב) ואי אתה מוצא אלה
באנוסין, אבל בנשואין כיון שנשאת
לראובן אינה יכולה להנשא לשמעון
שהיא אשת אחיו ובתה מאחר אסורה
לראובן שהיא בת אשתו אבל בת אנוסתו
מותרת לו, ת"ר נשא אשה לישא בתה
אסור, אנס אשה מותר לישא בתה, ובני
מקרא אמרו יסוד הבנין, התירו בת האח
למנין, ונשחת כל הענין, בהשחתת הבנין,
ובסופו התירו בת האנוסה לישא בתה
והפרו מצות ערות אשה ובתה, בת בתו
באיזה צד, נכרי שנשא בתו של ראובן
ובתו של שמעון והוליד מזו בת ומזו בת,
ונשאו הבנות ללוי ויהודה, זה בת בתו
של ראובן וזה בת בתו של שמעון והן
אחיות מן האב האסור לזה מותר לזה
ואחותה שהיא יבמתה או חולצת או
מתיבמת, ובני מקרא אמרו הלא זה היסוד
על תהו ואחריתו על בהו, תחלתו התירו
בת בתו של אח ואחריתו או חולץ בת
בתו של אח או מיבם בת בתו של אח,
ועוד אמרו אמו אנוסת אביו באיזה צד,
יעקב שאנס שתי אחיות והוליד מהן לוי
ויהודה ונשאו שתיהן לראובן ושמעון,
מתו ראובן ושמעון בלא בנים ונפלו לפני
לוי ויהודה, זו אמו אנוסת אביו של לוי
וזו אנוסת אביו של יהודה, אחותה שהיא
יבמתה איכא האסור לזה מותר לזה הכא
לא איכא דהוייא ליה אחות אמו, ובני

שקולה כמלת לשמור, וכנגדה דברה תורה לפתור, ולעומתה מבטא לנצור, ולמולה מאמר לקצור, כלם לשון יחיד ומי יוכל לשבור וא"כ איכה תאמרו חכמים אנחנו וסופרים, ולמה נקרא שמם סופרים שסופרים דבריהם שמחברים, כמו חמש עשרה נשים צרותיהן פטורין, וחמשה עשר כרת בידי שמים מוסרין ואחת עשרה מיתות בידי שמים סוברין, ותורת ה' אתם דוברים ומתפארים, וירמיהו נבא על מתבוננים שקרים, מה הם אומרים, אכן לשקר עשה עט שקר סופרים. ואמרו בפירוש צרתה וצרת צרתה בט"ו נשים כמה נאצות גדולות, וכמה דברים רקים ומהתלות, מהם שהוא חולץ לאמו מספק וחולץ לאחותו מספק ומהן שבאין אביו ואמו ואחותו ובתו ועד סוף חמש עשרה נשים לידי חליצה והן פטורות, וכל הבנין הזה שוא ותפל מוסדותיו, שמבורות נשברים מחצבותיו, כי על פי' לצרור שמו עקריו לכל תוצאותיו, ועל התר בת אח ובת אחות ובת אשת האב תכונותיו, ועל התר אנוסת האב תולדותיו, לכן לא נאריך לפרש עניני ספירותיו, אבל נזכיר את מוסדותיו, לבאר עליה ארח עקלקלותיו, באיזה צד פוטרות צרותיהן היתה בתו או אחת מכל העריות האלה נשואה לאחיו, ולאחיו אשה אחרת ומת, כשם שבתו אסורה עליו ופטורה, כך צרתה אסורה עליו ופטורה, וכך צרת צרתה פטורה אפילו הן מאה, ובני מקרא אמרו הרי בתחלת דבריהם התירו בת האח, ועוד תשוב תראה איך נתנו גלוי עריות מוסדותיהם, ועליהם הולידו תולדותיהם, ללמדה לבני ישראל לשומה בפיהם, וכל יודע דעת אומר האשימם אלהים יפלו ממועצותיהם, אמרו בפרק

הפוכה כמו רגע, ועל כמוהם נאמר והפכתם דברי אלהים חיים וגו' וכתוב ההופכים ללענה משפט וגו' ישובו יבושו רגע, שונאי תורת אלהיך:

ב) (של"ב) ועוד אמרו ר' יהודה אמר קרא ואשה אל אחותה לא תקח לצרור, ומה הוא לצרור, התורה רבתה צרות הרבה שנאמר לצרור, לפיכך אמרו לא היא ולא צרתה ולא צרת צרתה עד סוף כל דורותיך: זממו בני מקרא משכילי תש"ה ע"מ ואמרו, הרי מדבריו של ר' יהודה אתה שומע שלא היה הוא דורש לצרור כמדרש אחרים שחקרו אשר פירשו לא צרור בחכמתיך: חקירה זאת ללמדך שכל אחד מהם מדעתו היה מדבר, ור' יהודה זה נמצא מכחיש פירושם, כי לא האמין כזו לדבר, אף דברים שלו שגג ואליל לא הבין בחכמתו לפניך: טיב דעתו מה הוא לצרור, אמר התורה רבתה צרות הרב', לפיכך אמרו לא היא ולא צרתה ולא צרת צרתה עד צרות הרבה עד סוף כל העולם ואפי' הן מאה נשיך: יענו להם משכילי נ"ע או חכמים בעיניכם ובדעתכם פירשתם חכם עדיף מנביא כי חכמתכם עדיפה בעיניכם, מדעת ה' ונביאיו שלפניכם הנכם מפרשים לצרור לעיניך: כלשון לא צרור, והוא בלשון לעשות ומפרשים אותו שלא לעשות, ועוד מפרשים לשון יחיד בלשון רבים, באמרם לצרור לשון הרבה מורה במלות שלא כחפץ אלהיך: לצרור הוא לשון יחיד לכל מיני מחלוקותיו צרור הכסף לקח בידו, צרור המור דודי לי, הלא הוא לשון אחד מן וצרת עליה, צרור את המדינים, כן מלת לצרור לאופניו ומליצותיו, במשקל אמריך: מיוחדה מאוחדה, בדודה ומדודה, ענודה, זבודה חמודה, שקודה על דלתותיה ואפודה,

שני האמור להלן בעדים הכתוב מדבר, אף שני האמור כאן בעדים הכתוב מדבר, עליך: יספו עוד ואמרו, ויצו משה ויעבירו קול במחנה וגו׳, מן והעברת שופר תרועה בחדש השביעי וגו׳, דנו העברת הקול מן והעברת שופר וגו׳ כך הורו וקבעו באזניך: טענו מה העברה האמורה להלן ביוה״כ אף ויעבירו קול במחנה האמור כאן ביום השבת, מלמד שהיו מביאים ומעבירים מלאכותיהם ביום שבתיך: חוזה ורואה אותם משה ביום השבת עד שתקן להם ערוב, וכמה דברים רבים עד למאד כמו אלה כחיל כי ינוב, שהן דנין דבור על ענין עם דבור של ענין אחר שאינם שוים לפניך: זרים ורחוקים, בדבור לא דומים ולא שוים כי אם ממזרח למערב רחוקים. ועוד אמרו אמר רחמנא ואשה אל אחותה לא תקח וגו׳ בלקוחים, אין לי אלא אחותה צרתה מנין עליך: ומנין ת״ל לצרור, ומהו פירוש לצרור, לא צרור. מכאן אתה אומר לא היא ולא צרתה, ובני מקרא אמרו לצרור, אם באים אנחנו לעשות משמע לצרור, כמשמע לא צרור בפירושיך: הלא צריכין אנו לעשות גם משמע לשמור את מצות ה׳, לא שמור לשמוע בקול ה׳, לא שמוע, לכרות את בני ישראל בארץ מואב, לא כרות, בברית ה׳ אלהי ישראל עמיך: דין משקלם ומשמעם א׳ יאמרו בלספור, לא ספור, בלגדור, לא גדור, בלקצור, לא קצור, בלתפור, לא תפור, בלשבור, לא שבור, וכל דומיהן בתורתיך: גם כמו כן לשפוט, לא שפוט, לנצור, לא נצור, לשכון, לא שכון, לראות, לא ראות, לגאול את בני ישראל, לא גאול, לבנות, לא בנות, וכן כללם הדומין כאלה בדברי נביאיך: בדרך זו א״כ היא נעשתה כלל התורה

אנו לעשות גם משמע לפתור, לא פתיר, והוא שכתוב תשמע חלום לפתור אותו, וכן משמע באו אחי יוסף לשבור בר, לא שבור, וגם ויעל יוסף לקבור, לא קבור, וגם לשמור את מצות ה׳, לא שמור, וגם לקצור, לא קצור, וגם לנדור, לא נדור, וגם עת לתפור, לא תפור. ועשיתם כל התורה על זה הדרך הפוכה כמו רגע, ועל כמוהם הכתוב אומר ההופכים ללענה משפט, כי תהפוכות ישיחו. המתוקיה מדבש ימררו (בכ״י ימהרו) כלענה ומשפט מראש יפריחו, על תלמי שדי ומעפר אחר יצמחו, וצדקה לארץ הניחו.

ב) ועוד אמר ר׳ יהודה בתלמוד אשר אמר קרא ואשה אל אחותה לא תקח לצרור ומה לצרור, התורה רבתה צרות רבות לפיכך אמר לא היא ולא צרתה ולא צרת צרתה עד סוף כל הדורות. ובני מקרא אמרו הרי מדבר ר׳ יהודה אתה שומע שלא היה הוא דורש לצרור כמדרש אחרים שפירשו לא צרור, ללמדך שכל אחד מהם מדעתו היה מדבר, ור׳ יהודה זה נמצא מכחיש פירושם ולא האמין, ואת דברי עצמו לא הבין, באמרו מהו לצרור, התורה רבתה צרות רבות, לפיכך אמרו לא היא ולא צרתה וכו׳ ואפילו למאה נשים. ובני מקרא אמרו מי שמע כזאת ומי לא יבכה על זאת. שהרי חכמים הם בעיניהם ונפ״נ, ואמרו על עצמם חכם עדיף מנביא, הנם מפרשים לצרור, לעשות, לא צרור, ולא עשות, ומפרשים לשון יחיד בל״ר באמרם לצרור לשון הרבה הוא והלא הצרור לכל מיני מחלקותיו, לשון יחיד הוא בכל מקומותיו. צרור הכסף, צרור המור, הלא אחד מן וצרת עליה, וכן מלת לצרור, הלא היא

(יבמות פ״א מ״א) ומנין שט״ו נשים הללו פוטרות צרותיהן שנאמר ואשה אל אחותה לא תקח לצרור מאין הלכה לומר עליה ומה ת״ל עליה, לפי שנאמר יבמה יבא עליה שומע אני אף באחת מכל העריות האמורות בתורה הכתוב מדבר, יאמר כאן לגלות ערותה עליה, ונאמר להלן יבמה יבא עליה, מה עליה האמור להלן במקום מצוה אף עליה האמור כאן במקום מצוה. ובני מקרא אמרו הלא גם זאת חטאת פימו דבר שפתימו שקרו, וילכדו בגאונם ומאלה ומכחש יספרו. כאשר דנו זמה שזכרנו לעיל מן זמה היא כן דנו לגלות ערותה עליה מן יבמה יבא עליה, וכן דנו ועמדו שני האנשים אשר להם הריב מן על פי שני עדים נאמר כאן ונאמר להלן שני מה שני האמור להלן בעדים הכתוב מדבר אף שני האנשים האמור כאן בעדים הכתוב מדבר, וכן דנו ויצו משה ויעבירו קול במחנה מן והעברת שופר תרועה בחדש השביעי, דמו העברת קול מן העברת שופר מה העברה האמורה להלן ביום הכפורים אף ויעבירו קול במחנה האמור כאן ביום השבת כלומר שהיו מביאים מלאכתם ביום השבת עד שתיקן להם עירוב. יסכר פי דוברי שקר מי שמע כזאת מי ראה כאלה, וכמה דברים רבים עד למאד כמו אלה שהם דנין דבר שבענין זה מְדַבֵּר, עם דבר שבענין אחר. ואינם שוים ולא דומים ולא נערכים להתקרב, כי הם רחוקים כמזרח ממערב. ועוד אמרו, אמר רחמנא ואשה אל אחותה לא תקח אין לי אלא אחותה צרתה מנין ת״ל לצרור ומה הוא פירוש לצרור, לא צרור, מכאן אתה אומר לא היא ולא צרתה, ובני מקרא אמרו אם באים אנחנו לעשות משמע לצרור, לא צרור, צריכים

נסתלקה מבית שני שנאמר ולחתום חזון ונביא, והלא יש אלהים בישראל ותורה שם בישראל ויש בקרבנו מצות וחקים, ולמה נקבל דברים וחקים בלי ראיות וקצנן תורת אלהיך: צווי וגזרת רבינא ואשי שלא מתורת ה׳, ולמה נאמר על הכל הלכה כר׳ פלוני אשר בחרו בו בלי נבואת ה׳, מה ידעת ולא נדע תבין ולא עמנו הוא, הלא גאה וגאון ודרך רע ופי תהפוכות שנא אלהיך: פירשו עוד ואמרו חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן מן החליצה ומן היבום עד סוף כל העולם, כך הורו באזני עמיך: עניניהם אלו הן בתו ובת בנו ובת בתו וכלתו, ובת אשתו, ובת בתה ובת בנה וחמותו ואם חמותו, ואם חמיו ואחותו ואחות אשתו, ואשת אחיו מאמו לפניך: סופיהן ואשת אחיו שלא היה בעולמו וכלתו, ומנין שט״ו נשים הללו פוטרות צרותיהן שנאמר ואשה אל אחותה לא תקח לצרור עליה בחייה בלקיחתו, כשאמרה תורת אלהיך: נאמו שאין ת״ל עליה, לפי שנאמר יבמה יבא עליה, ומה ת״ל עליה וגו׳ שומע אנכי אף באחת מכל העריות האמורות בתורה הכתוב מדבר כן לגלות ערותה עליה וגו׳, בדיני תורתך: מדבר הכתוב להלן יבא עליה, מה עליה האמור להלן במקום מצוה, אף עליה האמור כאן במקום מצוה, ובני מקרא נ״ע אמרו להם הלא לכם גם זו חטאת, חטאת פימו דבר שפתימו וילכדו בגאוניך: למעלה דנו זמה זמה, כאשר דנו זמה זמה, כן דנו לגלות ערותה עליה, מן יבמה יבא עליה, וכן דנו ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה׳ עם על פי שני עדים השוו בדינם כא׳ עליה, משווי המלות לפניך: כאן נאמר שני ולהלן נאמר שני, מה

לפי שהוא ערות אביו, והם אמרו הלכה כמותו בעיניך: קבעו אשי ורבינא וכל האחרונים דבר, אף הלא כן כל האמוראין שבתלמוד והם אספו כל התנואיי על מסכתותיו ושננו בו דבר בדבר וטעמים רבים על ראשוניך: רגשו בכל דור ודור וחקרום וקבעום ואמרו בסוף דבריהם, הלכה כפלוני ואין הלכ' כפלוני בדעותיהם, ועתה הלא לכם לדעת את משפט אלהיך: שאם אשי ורבינא נביאים ואין קושיא לדבריהם בודאי מחויבים אנו לאמר על מי שאמרו עליו, הלכה כפלוני ולא הלכה כפלוני כן כדבריהם, בדעת לבביך: תורת והוראת פיהם שהם אומרים אינם נביאים, ואם אינם נביאים למה לא יהיו דבריהם צריכין חזוק כשם שדברי הראשונים צריכין חזוק מדברי נביאים. ואם דברי ראשונים צריכין חזוק, הלא כן דבריהם של אשי ורבינא צריכין חזוק מתורת חוזים, ואם נביאים המה למה לא תעשו כאחד מהם באיזו תורה נתן האל לכם כרבינא או כאשי, כבית שמאי או כבית הלל, או כשאר חכמיך.

(של"א) תוספת קושיא אם יאמרו שהיו משתמשין בבת קול מן השמים ואין לך נבואה יותר מזו, ולא עוד אלא שהנבואות נשואות במשלים ובחידות נביאיך: שבמשלים ובחידות נשמעים ונראים, בחלומות וחזיונות, אבל בת קול משמיע הלכה כפלוני כשמיעת הקול שמדבר עם משה בהמונות, מעל הכפרת מבין שני כרוביך: רצייתו ואחר שכן הוא למה הוצרכו לאמר תיק"ו במצות הרבה, ולמה היו תלמידי בית שמאי ותלמידי בית הלל כל אחד מהם לאלפים ולרבבות הרבה" במספריך: קובעים ואוסרים, אלו ואלו מתירין והלא הכל מודים שהנבואה

שראה אביו לא יגלה. ואתם אמרתם אין אין הלכה כמותו. הלא אשי ורבינא וכל האחרונים כתבו דברי כל אמוראין שבתלמוד והם אספו כל התנואי על מסכותיו ושינו בו דברים וטעמים של הראשונים שבכל דור ודור והם אמרו בסוף כלם הלכה כפלוני. ועתה הלא לכם לדעת המשפט אם אשי ורבינא נביאים, בודאי מחויבים אנו לומר כל מי שאמרו עליו הלכה כפלוני ואין הלכה כפלוני שכן הוא. וכיון שאתם אומרים שהם אינם נביאים למה לא יהי גם. . . מהם כשם שדברי הראשונים צריכים חזוק אף דבריהם של אשי ורבינא צריכים חזוק. ואם תאמר שהיו משתמשין בבת קול מן השמים אין לך נבואה יותר מזו. ולא עוד אלא שהנבואות נשואות במשלים וחידות ונראים בחלומות וחזיונות. אבל בב"ק משמיע הלכה כפלוני כשמיעת הקול שמדבר עם משה מבין שני הכרובים, וכיון שכן הוא למה הוצרכו לומר תיקו במצות הרבה ולמה היו תלמידי ב"ש ותלמידי ב"ה כל א' מהם לאלפים ולרבבות אלו אוסרים ואלו מתירים, והלא הכל מודים שהנבואה נסתלקה מבית שני שנאמר ולחתום חזון ונביא וכו'. ולמה נקבל דברי רבינא ורב אשי ויש בקרבנו תורת משה ולמה נאמר על הכל הלכה כדבר פלוני אשר בחר בו. מה ידעת ולא נדע תוע"ה. אם אמרתי אספרה כמו הדב"ב במה. ירא אלהי אבותינו ויוכיח בינמו. בין המבקשים למצא ישרמו. ובין האומרים עצתי תקום בחטאת פימו. הלא גאה וגאון וכן תהפוכות שונא אלהימו. כלה בחמה כלה ואינמו. הניעמו בחילך והורידמו. כי צדיק ה' וגו' יחזו פנימו. ולענין שאמרו ט"ו נשים פוטרות וכו'

של "הנספחים", ואם כשל עוזר ונפל עזור, לולא חשקה נפש פינסקער לחדישות, ולוּ דמה והשוה כל אשר רעו הגיד לו על דבר ספרות הקראים בד' מאות הראשונות אחרי ענן, גם מה שידענו מכבר ע"פ עדיות נאמנות כמו ספר אשכל הכפר, אזי נמלט מפח יוקשים והוציא דבר לאמתו. ידעתי, כי ספר אשכל הכפר 6) (אשר חברו רבי יהודה הדסי חכם קראי בקוסטנדינא בשנת ד"א תתק"ב ליצירה) אינו נחמד להשכיל בו לא מצד תארו ולא מצד תכנו. כאחת הנבלות ידבר הדסי וכמוזרות בלבנה יתנה, והרוזיו נשמעים כרעש אופני עגלה עת תגרס בחצץ; ומטעם זה לא הביטו בספר אשה"כ דורשי קדמוניות הקראים — זולתי יאָסט — בעין פקוחה ובשום לב, כי אם סקרו בו בסקירה אחת שטחית — לנזקם ולנזק ידיעתם מספרות הקראים, כי ספר אשה"כ אם גם הוא איננו מעין לא אכזב, נגד חדשות שחדש פירקאוויץ הוא מקור נאמן.

בראשונה יצאתי ללקט לקוטי בתר "לקוטי רש"ף" אבל אחרי אשר נוכחתי, כי האמין רש"ף לפעמים בדברי ידידו מבלי בקרם, יצאתי לבקר אחרי רש"ף בספרות הקראים במאות הראשונות, ואף כי בעל "אשכל הכפר" איננו דודי ומחמד נפשי, הוא היה בעוזרי למצוא כמה דברי הפין אשר הניחו לי גדולי המבקרים להתגדר בם, ואשר אראך, קורא היקר במאמרים הבאים וזה החלי להראות כי כל מה שמובא בל"ק נספחים צד 67, 68, 69, על שם רבי משה הכהני מישם רב יהודה בן קרש, דברי נאצה ותפלות נגד בעלי התלמוד לקחם זיפן (אולי פירקאוויץ אשר מתוך אגרתו אספם רש"ף ?) מתוך האשכל הכפר אלפא ביתות ש"ל, של"ב, של"ג ושל"ד, כמעט מלה במלה, וְשִׁנָּה רק תחלת הבתים שהם באשה"כ ע"פ א"ב, וסוף הבתים שסיומם באשה"כ תמיד —יך.

אצל חכם הקראים ר' אליהו בשיצי שחבר את הספר המפואר "אדרת אליהו וגיסו ר' כלב אפנדופולי, אשר השלים זה הספר, ראיתי שאם רוצים לאמר על מתנגדם שדבר דבר שקר הם משתמשים בזה הסגנון: "ובזה צריך שיבקש לו אוהב שיאמין בו", ואחרי ראי כי כמה וכמה דוברי כזב מצאו אוהבים שהאמינו בהם, אינני מבקש "אוהב שיאמין בי", רק קוראים מבינים אשר רוצים לְהִוָּכַח:

א) יען כי ספר אשה"כ לא נמצא אף אחד בכמה מדינות, וגם ספר "לקוטי קדמוניות" לא נפרץ הרבה ועלי להראות — טרם החלי לחוות את דעתי — כי דברי ר' משה הכהני בל"ק נספחים מצד 67 והלאה דומים ממש לאשה"כ דף קכ"א ע"ב והלאה, הנני מעריך לעיני הקוראים דברי זה ודברי זה מערכה לקראת מערכה.

יהודה הדסי "באשכל הכפר".	משה הכהני "בלקוטי קדמוניות"
(ש"ל) צדייתו זאת היא כגון ר' יהודה אומר אנוסת האב מישום ולא יגלה כנף אביו, כנף שראה אביו לא יגלה בנו	מה שאמרו בעלי הקבלה, בתלמוד תורתם הפסולה, רבי יהודה אומר אנוסת האב ומפותתו משום ולא יגלה כנף אביו

---

6) יצא לאור בגוזלוו (Eupatria) בשנת תקצ"ו.

וגם ידעתי כי כוונת אדי״ר להראות לנו את האיש כלו כמתכנתו, כאשר ספר גם מטוב לב אב״ן רש״ף לנגד אביונים, אשר נתן להם פזר מבלי הבדל הדת, וגם מקצת דברים טובים אחרים אשר מצא בו; אמנם מאחרי אשר לפי דברי אדי״ר המדות הרעות של בן רש״ף הכריעו, נפלאתי ועמדתי מישתומם, איך אדי״ר חותם מאמרו הנזכר באמרו, כי עודנו אוהב להמנוח בלבי כאשר אהבו בחייו, חי נפשי! אם לא היתה מגמת פני להשכיח את המת מלבי, להסיר את דעתי מעליו, ולהשליך ממני עבותות האהבה הקושרות את נפשי בנפש איש מזמות, לוא הייתי אני תחתיו, ולולא יכלתי לעשות כן — ואחריש ותהי לי דמיה תהלה.

לא הכברתי מלים בענין הזה כמטיף, רק מדעתי, כי יש את נפש אדי״ר לכתוב „משא קרים" אשר, לפי הדוגמא שראיתי ממנו בתוך מאמר ד״ר שטראקק הנזכר כבר, 3) בלי ספק יכיל כמה וכמה ענינים רצוים לי ולכל מבקרי ספרות הקראים, דברי חפץ, תפארת להבקרת ותפארת למי שאספם. ואם יאבה אדי״ר וישמע לעצתי זאת עצתי: כלך לך לדרך אחרת, אפרים, כי לא תהיה תפארתך על הדרך הזאת, אל תוסף דבר אלינו איך נראה ונגלה לך אבן רש״ף, אבל בל תמנע ממנו הטוב אשר לאל ידך לעשותו, והוא לאסוף ולקבץ על יד על יד ידים מוכיחות בדבר המשפט אשר בינינו ובין אבן רש״ף, כמו המכתב ששלח אבן רש״ף לר׳ שמחה בבווין באור ליום ד׳ אדר תקצ״ט, הכתוב בלשון קדר, (טאטאריש) אשר הראיתו לד״ר שטראקק, ואשר מקצתו הודיענו במאמרו הנזכר, המכתב הזה הוא יקר ערך כאשר אבאר ברחבה במקום אחר, ואם תוסיף להודיענו דברים כאלה, נחזיק לך טובה בלי מצרים.

והנה מאחרי אשר אבן רש״ף בהשפטו לא יצא נקי 4) לכן כל אשר אסף ר׳ שמחה פינסקער בלקוטיו ממה שהעתיק לו אבן רש״ף מתוך כתבי יד שלו, מבלי הראותו את הכ״י בעצמם, צריך עיון היטב אם כבר בא לבית העקד אשר בס״ט פעטערסבורג ואם עוד לא בא שמה. וגם איננו בתוך האספה אשר ראה גם בחנה הרכבי „בסלע היהודים", הוא בדואי בהחלט גמור. זה הכלל כולל בראשונה כל הדברים הלקוחים מתוך כ״י של אבן רש״ף, אשר נאבדו — על פיו — במהומת מלחמת קרים, 5) ואשר לפי דעתי לא היו בכתובים מעולם, אבל עוד כמה וכמה דברים, אשר ספחם רש״ף באמונת אמן לידידו ע״פ ההעתקות אשר שלח לו אבן רש״ף, ולדאבון נפשי ראיתי בתוך עזבון רש״ף אשר נתנו בני ד״ר פינסקער לבית המדרש אשר בעיר וויען, כי רבו אלה הדברים וכוללים כמעט שני שלישים

---

3) צד 17 והלאה.

4) ראה הקדמת הספר Catalog der hebräischen Bibelhandschriften der k. öff. Bibl. in St Petersburg I. u. II. Theil אשר חברוהו יחדו החכמים הרכבי ושטראקק, אשר לדבריהם הסכימו גם החכמים שטיינשניידער, בערלינער, שיללער־סינעסי מחכמי ישראל ומחכמי הנוצרים נעלדעקע ושראדער.

5) עיין בלקוטי קדמוניות נספחים צד 94 (במקומות אחרים ודמה מה שכתבתי על זה במאמרי „Karäische Studien".

רק מסוה הלוט על פניו, וברית הידידות אשר בינו ובין ר' שמחה פינסקער הרבני לא נאמנה מאתו, כאשר אני רואה מתוך שמחתו בהוכחו 2) עם ידידו המת, אשר הציב יד ושם לקראים בספרו "לקוטי קדמוניות", ובתאות "מפיתפל" היא מתגולל בתוך גנזיו וחופש אחרי "תאריכים" ההורסים בניני רש"ף, רק למען הראות, כי שוא עמלו הבונים הנבונים פינסקער ושאר החכמים, ליסד מוסדות בקורות הקראים.

אני יודע ברור כי גם מבלי עדות יודעי פירקאוויץ, הקוראים אהריו פה מלא, כי הוא בסתר אהלו עבד עבודתו נכריה עבודתו, עבוד העורות במקומות החשודים בחתימות ספרי התנ"ך (עפיגראפע) היה נכר לעין כל חוזה בבית העקד אשר בס"ט פעטערסבורג, וכמו כן שרידי כתובת קעקע החדשה בתוך המצבות (עפי־טאפע) אשר שם במוזעאום, כאשר ידעתי ג"כ, כי לא רבו הימים, ועקבות אבן רש"ף היו נודעים מתוך דבריו אשר כתבם הוא בעצמו בעתים שונות ובמקומות שונים, ופיהו היה עונה בו, כי הוא עלול וראוי לכל הזיופים הנמצאים בתעלֻמיו אשר הוציא אור — כי נביא שקר פח יקוש לכל דרכיו, יען כי כאשר ירבה איש לְהִשָּׁעֵן בהדמיון כן יזניח את זכרונו, ודובר שקרים לא יכון לנגד עין מי. שמדמה מלתו האמורה עתה עם מלתו האמורה משכבר, ואשר מוצא את שתיהן מתחלפות בהחלף הזמן והצורך — ובשתי אלה היה די לחכמת הבקרת לגזור אמר, כי הדברים אשר מצא פירקאוויץ הם חשודים, וכל אשר באמצעיתו בא אלינו ורק מפיו אנו חיין, אף כי אינו בחזקת שקר מבורר, איננו בחזקת אמת, עד שתתברר ותתלבן אמתתו בהסכמת דיין מומחה, ובינתים הדבר תלוי ועומד, ואם שמועה חדשה היא אשר לא שערוה אבותינו, אזי היא נוטה יותר לצד הכזב, ולמבקרי ספרות הקראים אחת היא אם פירקאוויץ הוא הממציא והזיפן או אחר. אמנם מכירי אבן רש"ף אשר ידעוהו מאז ואשר — לפי דבריהם — מפתו אכלו וממימיו שתו, אצו אחרי מותו לגלות שוליו על פניו, ולא אכחד, כי לא ישרה בעיני הדרך אשר בחר לו אדי"ר, במאמריו השונים כי הוא יצא לחרף את זכר המת, ולפי דעתי מעשה ארץ מצרים הוא לשפוט ככה על מת, ולא מדרכי חכמי ישראל, אשר אמרו אין משיבים את הארי לאחר מותו, מעשה אבות סימן לבנים, הלא הם מספר קלון אביו לאחיו בחוץ, ושם ויפת מכסים ערות אביהם הישן, ולפי דעתי לרֵעי אבן רש"ף, אשר שמו לפיהם מחסום כל זמן אשר פירקאוויץ עוד בחיים היתו, מסבות לא נודעו לי, אף עתה שתיקתם נאה להם הרבה יתר ממדברם, אשר לא לכבוד ולתפארת הוא להם.

הן אמת כי אדי"ר מצטדק בהקדמתו "לתולדות אבן רש"ף" ואומר, כי לא בוש ולא ירא מהוכיח את אבן רשף על פניו, אם ראה אצלו דבר אשר לא כן,

---

2) רק להפיק זממו זה אסף כמה מאמרים בספרו "בני רשף" (Wien 1871). על דבר האגרת אשר שלח ר' דוד בן בעז הנשיא מירושלים לר' טוביהו הבקי בקוסטנדינא. ראה מאמרי „Karäische Studien" המפוזר והמפורד במ"ח Frankel-Grätz 1876 מצד 54 והלאה, מצד 109 והלאה, ומצד 321 והלאה ואשר לקטתיו והיה אחד בידי. "המודעה רבה (במדרש מצד 18 והלאה), אשר לפי דעתי רוב דבריה בדואים, היא כקול קורא למלחמה.

אשר בארצנו אמרו בלבבם: הכי איש הולך נכוחות ודובר מישרים כמו ר׳ שמחה פינסקער, אשר בנה רוב בניניו בקורות ספרות הקראים על האישיות אשר הכין לו „ידידו״ פירקאוויץ, כרת ברית עם איש תככים, רמאי ובדאי, או אם חֵך חכם ונבון רוחכמהו לא הבין הוות? ואף כי מבקרים־חודרים, כמו ישור וגייגער, הניעו ראש בקראם כמה וכמה ענינים בספר „לקוטי קדמוניות״, אשר מידך היו לרש״ף, וחרצו משפטם, כי המקור נשחת, וכי הקראים בכלל השודים לזי״ף, אבל אותך הוציאו מן הכלל 1) כמו שמוציאים — במשל האשכנזים — תמיד את ראיש העדה הנוכחי בחרפם את העדה בכלל, וטעו בזה, כי לא טוב אתה מאבותיך קדמוני הקראים, ורע מבני גילך הקראים האחרונים, אשר לפי מראה עיני ומשמע אזני דורשים את האמת לפי דעתם ובתֹם לבם ובנקיון כפיהם, ואשר חכמיהם, אם הם מתקרבים אל הרבנים, אזי יקרבו להם בלא לב ולב, ולא נכבדת בעיניהם — אתה הסבות את לבם אחרנית, כאשר סכסכת ובלבלת את מוחם בספוריך אשר בדית מקדמות דת הקראים מימי קאמביזעס מלך פרס, ואשר האמינו בהם, יען כי כאשר יקוה האדם לטוב לו, כמו כן יאמין ברצון בדברים הדרושים לחפצו.

מקבר איש האלהים אשר בא מיהודה אל בית אל, ואשר קורותיו בחייו ואחרי מותו סֻפְּרוּ במלכים (א׳ י״ג ובי כ״ג) תגיד ההגדה החדשה, כי מצדו האחד עלו קמשונים וחרולים ומצדו השני הדסים ובשמים, כן אחרית כל איש אשר פי שנים ברוחו ובמעלליו, אשר נאה דורש ואינו נאה מקיים או אשר מראהו כוזב, לא ירד כבודו אחריו שלם, כאשר גם הוא בחייו לא היה תמים עם אלהיו ועם האנשים, ורק עם תמים יתמם דור יבוא, ואשר חלק לבו גם אודותיו הדעות חלוקות, והקרי לב הפלגות גדולים, יש אשר יכריע לצד הזכות ויש אשר יכריע לצד החובה, אם הזכיות והחובות במאזנים תשאנה יחד, אמנם מי שחובותיו רבו על זכיותיו בהחלט, על קברו ישגאו וירבו הקמשונים והחרולים, ויצערו וימעטו הבשמים וההדסים. זאת מנת אבן רש״ף ונחלת רִשְׁעוֹ מהאמת אשר היה לאל ידו לדרשה, והוא התקומם לנגדה! בל נשכח אף רגע אחד את כל התלאות ואת כל הטרח, אשר סבל בנסעו למדינות רחוקות, ויחרף את נפשו באספו דברי חפץ הדרושים לכל חוקרי קדמוניות ישרון; ועל הדבר הזה גם במותו את נפשו נברך ונודה לו ולשמו כי הטיב להבקרת, אבל לא נשכח כמו כן, כי על אחת אשר הטיב אבן רש״ף הֵרַע כמה וכמה, כי לולא נלכד בנפשו בשחיתותיו, אזי צד בחרמו כל אנשי המדע, כאשר קנה לו בחלקות פיו לב אנשי אמונה, וכי בארחות עקלקלות רצה להשיג מטרתו: להרים קרן דת הקראים ולהשפיל עד עפר דת הרבנים וחכמתם, אמרתי: להשפיל גם חכמת הרבנים, כי הכבוד אשר חלק לחכמי ולחכמת הרבנים היה

1) וראש המבקרים שי״ר לא יכל דברו לשלום בשנת תרי״ת ולא אבה לערוך מכתבו אליו על דבר המצבות ודברים שונים. ראה „הכליין״ תרכ״א חוברות י״ג והלאה וראה גם מאמר ד״ר שטראקק: A. Firkowitsch und seine Entdeckungen Leipzig 1876 (Hinrichs) מצד והלאה, שם תמצא שמות כל החכמים אשר מכבר נסתפקו באמתת הקראים בכלל ואבן רש״ף בפרט.

מאמר א.

בשנת מות חכם הקראים, אברהם פירקאוויץ (אבן רש״ף) נשמע קול רעש גדול: פירקאוויץ היה בדאי רמאי וזיפן, הקולות לא חדלו כי אם יספו לצאת בכל הארץ, וזולתי מתי מספר, אשר עד היום עודם מחזיקים בתמתו, כל החכמים והמבקרים הרשיעוהו. בן רש״ף! שם טוב משמן טוב הוא השם אשר בחרת לך, אברהם, בן רשף המגביה עוף, שלהבת־יה כלה זכה כלה ברה, מקורה מאש חֶצְבָה, מאש העֹלה למעלה על כל היסודות, לוּ זך היה תמיד לקחך, אברהם, לוּ הרחקת ממך דבר שקר, לוּ קדשת את הקולמוס בכל עת הניפך ידך לתנופת מלחמה, לולא חקקי און חקקת, לולא אתה ידך בצפרן שמיר כתבת חטאתך — כי אז כבדוך ופארוך למעלה ראש קהל ישרים החוקרים בקדמוניות ישרון, כי אז לשמך ״בן רשף״ ולזכרך ״חוקר קדמוניות״ תאות נפשם היתה; אבל אהה! אתה בגדלך דמית השטים אעלה ואדמה לקדושים אשר קדשו עתותם לתורה ולתעודה, לחכמה ולתושיה, לקדושים אשר חייהם תלויים להם מנגד בדרשם שלום אחיהם הרוחני והנצחי; אמנם אחרי הפרדך מעלינו ואחרי נגלה לעין כל, כי רק פיך בשמים שַׁתָ, והליכותיך לא רוממו מהליכות גבר אשר שם כזב מבטחו וכסף מעוזו׳ כמעט שם חדש קורא לך, ושם התהִלה אשר לקחת לך ״בן רשף״ כמעט נהפך לשם תְהלה ״בן רפש״.

את שיבתך בשלום הורידו שאולה, כי בארץ מגוריך כסתה על כל פשעיך — לא האהבה, כי אם היראה פן תכה בלשון את אנשי מַצָתֶךָ, המגור מסביב, כי אתה חטר מגזע הזמזמים, אשר בני חת יקראו להם אמים, ובארצות המערב לא נודעת ולא נגלית באחרית ימיך כי אם בדמות מכבד ומוקיר הרבנים, מתנחם ושופך דמעות על חטאת נעוריך, אשר יצאת לריב עם ״הריבונים״ ולשפוך עליהם בוז וקלון, ואם גם קול דממה דקה, קול מלחשים נשמע בארצנו כי אתה בדאי, אף כי כמה וכמה מחכמינו, אשר מטבעם המה מחסרי אמונה במקום שצריכים לידיעה ברורה, כמו החכם שטיינשניידער מאז לא הטו אזנם להקשיב ולשמוע את החדשות ואת הנצורות אשר השמעת אתה, — אף גם זאת, רוב החוקרים

אחר רש״ף לבקר

בספרות הקראים.

מאת

פנחס המכונה ד״ר פראנקל.

(נדפס בפעם הראשונה בהשחר שנה שביעית ושמינית)

ווינן תרל״ז.

בדפוס געארג בראג, ושותפו פ. סמאלענסקין.